

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Historie farnosti Svoboda nad Úpou ve 20. století

Vedoucí práce: prof. PaedDr. ThLic. Martin Weis Th.D.

Autor práce: Michal Šebera

Studijní obor: Teologie

Ročník III.

2022

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracoval pouze s použitím pramenů a literatury, uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 30. 3. 2022

Děkuji prof. PaedDr. ThLic. Martinu Weisovi Th.D. Za vedení této bakalářské práce a za trpělivost, kterou se mnou měl. Poděkování zasluhuje rovněž R.D. Mgr. Ladislav Hojný, farář v Malých Svatoňovicích a někdejší okrskový vikář trutnovský, který mne přivedl na myšlenku zpracovat právě toto konkrétní téma. Dále děkuji Mgr. Janu Kafkovi, Ph.D. z Okresního archivu v Trutnově a S. M. Fidelis Sedlákové, SCB z archivu Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze. Dále chci velice poděkovat všem, kdo mi v době psaní této práce byli nablízku.

Obsah

Úvod.....	5
1 Nejstarší dějiny.....	7
1.1 První farář – Wenzel Fuchs.....	9
1.2 Kostel v Janských Lázních.....	10
2 Dějiny farnosti ve 20. století.....	11
2.1 Počátky 20. století.....	11
2.2 Období po druhé světové válce.....	12
2.2.1 P. Ladislav Kubík a obtíže duchovní správy v 50. letech	13
2.2.2 Působení P. Jaroslava Haněla.....	18
2.3 Farnost po roce 1968 – působení P. Jaroslava Tyrnera.....	20
2.3.1 Nástin Tyrnerova života před příchodem do Svobody nad Úpou.....	20
2.3.2 Působení ve Svobodě nad Úpou.....	22
2.3.3 Závěr života a smrt.....	25
2.4 Řeholnice na území svobodské farnosti.....	30
2.4.1 Řeholnice, internované na území farnosti v 50. letech 20. století.....	30
2.4.2 Řeholní sestry v Janských Lázních.....	34
2.5 Farnost po smrti Jaroslava Tyrnera a její zánik.....	36
Závěr.....	38
Seznam použitých zdrojů.....	40
Tištěné.....	40
Monografie.....	40
Rukopisy.....	40
Články z periodik.....	40
Osobní svědectví.....	41
Internetové.....	41
Seznam zkratk.....	43
Příloha I.....	44
Dopis P. Jana Rybáře, SJ autorovi práce z 22. 6. 2020.....	44
Abstrakt.....	45
Abstract.....	46

Úvod

Výběr tohoto tématu bakalářské práce pochází z nabídky pro můj studijní obor Teologie s pastorační specializací. Využil jsem z nabídky prof. Martina Weise tématický okruh dějin farnosti a vybral si k tomuto zpracování po poradě s někdejší okrskovým vikářem trutnovského vikariátu, farářem v Malých Svatoňovicích, P. Ladislavem Hojným, historii farnosti Svoboda nad Úpou, která se jevila na jednu stranu být zajímavou, na straně druhé doposud byla (snad s výjimkou epizodické internace řeholních sester v 50. letech 20. století) poněkud stranou zájmu. Svoboda nad Úpou a nedaleké Janské Lázně jsou místy, ke kterým mám z dřívějších let určitý osobnější vztah, a proto jsem možnost pokusit se zpracovat místní farní historii uvítal.

Po nutném exkurzu směrem do nejstarších dějin místní duchovní správy se věnuji zejména historii farnosti v mnohdy bouřlivých dobách 20. století, zejména s důrazem na dobu působení dvou kněží po roce 1945 – P. Ladislava Kubíka, který do farnosti přišel po druhé světové válce a prožil zde většinu nelehkých padesátých let, včetně let, kdy na území farnosti byly režimem internovány řeholní sestry z několika řádů a kongregací, a pak zejména P. Jaroslava Tyrnera, kněze velice zajímavých životních osudů, který byl posledním sídelním knězem přímo ve Svobodě nad Úpou, a který zemřel de facto v pověsti svatosti.

Předkládaná práce vychází z archivních materiálů, především z fondů Státního okresního archivu v Trutnově, dále z některých materiálů z archivu Kongregace Milosrdných sester svatého Karla Boromejského v Praze a z materiálů, které o svém bratrovi a jeho životních osudech shromáždila po jeho smrti S. M. Donáta Tyrnerová z Kongregace sester Nejsvětější Svátosti za pomoci přátel a farníků.

Žel, jen velmi okrajově jsem mohl využít vzpomínky pamětníka, P. Václava Pospíšila, který několik let působil v blízkém sousedství Svobody nad Úpou, znal místní kněze a pamatoval některé události. Naopak cenné vzpomínky mi poskytl další z kněžských pamětníků, dnes již zesnulý jezuita, P. Jan Rybář, SJ, se kterým jsem se z dřívější doby „tak trochu“ znal, a který mi v roce 2020 velmi ochotně sdělil řadu informací v rámci naší tehdejší korespondence.

Vzhledem k určité roztržitosti primárních pramenů, z nichž lze čerpat (například kronika svobodské farnosti sice existuje, záznamy v ní ovšem nejsou /zejména ve druhé polovině 20. století/ příliš systematicky vedeny a leckdy jde spíše o holý soupis toho,

co bylo provedeno za opravy, nebo jaká roucha, či devocionálie byly do farnosti pořízeny), jde spíše o jakousi mozaiku, poskládanou z různých dohledatelných zdrojů, které ve vzájemné souvislosti poskytují jakýsi vhled do části církevních dějin městečka „pod zlatými Rýchorami“.

Pro dokreslení některých kontextů se v práci nacházejí občasné odbočky k osobám či událostem, jsoucím sice mimo svobodskou farnost, ale majícím buď na události ve farnosti vliv, nebo poskytujícím možnost určitého srovnání odezvy určitých událostí ve farnosti a mimo farnost.

U kněžských osobností, které jsou v textu práce zmíněny, se zároveň snažím poskytnout (formou „poznámky pod čarou“) jejich alespoň velmi stručnou charakteristiku se základními daty. Více jsem si dovolil představit pouze posledního sídelního duchovního správce svobodské farnosti, Jaroslava Tyrnera. Proč tak činím? Zanechal zde velmi hlubokou stopu. Jednak v tom, v jakém pořádku se snažil uchovat vše sobě svěřené proto podnikal v průběhu svého působení téměř stále opravy svěřených kostelů, čímž nemálo přispěl k jejich zachování pro budoucnost, ale hlavně zanechal hlubokou stopu v srdcích svěřených farníků. O jejich vztahu k tomuto knězi svědčí řada věcí a skutečností. Ať již jde o spontánně shromážděné písemné a fotografické památky na tohoto kněze, které jsou uchovávány jednak ve Státním okresním archivu v Trutnově (kam je věnovala jedna z jeho sester, řeholnice S. M. Donáta Vlasta Tyrnerová), jednak přímo v bývalém farním kostele ve Svobodě nad Úpou, nebo fakt, že z kněžských hrobů na svobodském hřbitově je Tyrnerův hrob jediný, který je udržovaný a stále se na něm objevují svíce a květiny. A to i nyní, bezmála třicet let po jeho smrti, kdy již mnoho přímých pamětníků jeho působení nežije. Z dochovaných materiálů, jakož i ze vzpomínek, které se podařilo zaznamenat, lze nepochybně říci, že tento kněz žil a zemřel sice nenápadně a skrytě, ale v pověsti svatosti. V lokální paměti stále zůstává, mimo blízký okruh svých někdejších farností však příliš znám není. Proto jsem se rozhodl v této práci také poněkud podrobněji připomenout jeho život předtím, než jeho další „běh“ spojil právě se Svobodou nad Úpou a několika dalšími farnostmi v okolí.

Svobodská farnost nikdy za dobu své existence nepatřila k nejvýznamnějším v diecézi. Zejména její dějinné osudy v průběhu dvacátého století jsou však barvitou, i když místy i bolestnou výpovědí, která si – domnívám se – zaslouží nebyť zapomenuta.

1 Nejstarší dějiny

Městečko Svoboda nad Úpou se nachází v krkonošských Rýchorách asi 12 kilometrů severozápadně od Trutnova.

Podle legendy, zachycené v kronice trutnovského purkmistra Simona Hüttela,¹ byla Svoboda nad Úpou založena Petrem Hostolovským, poddaným hraběte Trautenberga, již v roce 1009. Hüttelův spis je sice zcela zásadním pramenem k poznání dějin města Trutnova, vyprávění o nejstarších dobách má spíše legendický charakter. První písemná zmínka o obci, tehdy zvané po německu *Freiheit*, je až z roku 1533 a její vznik je spojován se šlechtickým rodem Zilvárů z Pilníkova (též ze *Silbersteina*). V této době se na Rýchorách těžila zlatá ruda. V roce 1546 pak byla osada povýšena Ferdinandem I. na horní město se všemi důsledky, z tohoto statusu plynoucími. Název *Freiheit* odkazuje na svobodu dolování zde v té době panující.

První usedlíci byli nepochybně protestantského vyznání. Nejstarší kostel byl vystavěn na okraji města v roce 1584. Nebyla zde však samostatná duchovní správa, bohoslužby docházel sloužit kněz z blízkých Mladých Buků (něm. *Jungbuch*). Ač většina obyvatel městečka byla německojazyčná, v pramenech se uvádí dedikace kostela svatému Vojtěchovi, Čechu a historicky druhému pražskému biskupovi. Jednalo se tehdy o bezvěžovou halovou stavbu, což je pro dobou protestantskou architekturu typické. Ke kostelu tehdy patřila samostatná dřevěná zvonice, stojící o něco výše ve svahu nad ním.

Svoboda tehdy náležela do rámce panství Vlčice, které vlastnil až do stavovského povstání rod Zilvárů z Pilníkova. Adam Zilvar z Pilníkova se ovšem za stavovského povstání dosti aktivně přidal k povstalcům. Potrestán byl konfiskací dvou třetin majetku. Součástí konfiskátu byl i celek vlčického panství, včetně tehdejšího *Freiheitu*. Konfiskát následně získal Albrecht z Valdštejna, který jej vtělil do svého Frýdlantského vévodství.

Nelze nezmínit, že počátkem roku 1628 bylo městečko jedním z míst, kterým prokazatelně procházel na své cestě do lešenského exilu Jan Amos Komenský.² Ostatně,

1 Simon Hüttl (1530–1601) prožil v Trutnově celý život. byl mimo purkmistrovského úřadu a vedení kroniky také malířem. Jsou s ním spojovány mimo jiné soudobé mapy východních Krkonoš. Dochoval se také jeho malířsky vyhotovený rodopis rodu Zilvárů z Pilníkova (srov. Svoboda nad Úpou: nahlédnutí do historie města pod zlatými Rýchorami, vydalo Město Svoboda nad Úpou v r. 2018. ISBN 978-80-270-4424-5)

2 REIL, František a kol.: Svoboda nad Úpou: nahlédnutí do historie města pod zlatými Rýchorami, vydalo Město Svoboda nad Úpou v r. 2018. ISBN 978-80-270-4424-5, s. 115

většina obyvatelstva vlčického panství si dlouho udržela, i přes postupující rekatolizaci, protestantskou víru. Ještě v roce 1651 se uvádí v soupisu poddaných, že na celém panství žije pouze 32 katolíků,³ a oproti tomu 882 protestantů. V této době se zde konaly misie, které vedli řeholníci z Řádu menších bratří kapucínů, rekatolizace byla pouze pozvolná. Na celém panství tehdy byla jediná funkční katolická farnost ve Vlčicích. V 70. letech 17. století proto požádal tehdejší majitel panství, hrabě Breuner, o výpomoc jezuity,⁴ kteří měli svou rezidenci v Žirči u Dvora Králové nad Labem. Na panství následně přišli dva řeholní kněží, kteří měli působit zejména v Pilníkově a Freiheitu. Jejich materiální zabezpečení obstarávala vrchnost. V roce 1675 byl na faru do Mladých Buků uveden jako farář Friedrich Georg Mayer, který byl pověřen také k vykonávání bohoslužeb ve Freiheitu. V roce 1676 se uvádí, že ke kostelu ve Freiheitu přísluší již 356 katolíků.⁵ Zapojení jezuitů do místní duchovní správy tímto skončilo.

V roce 1770 byla v městečku zřízena římskokatolická lokálie. V souvislosti s tím nechal kníže Josef I. Adam ze Schwarzenbergu přestavět v letech 1777–1779 kostel do podoby pozdně barokní jednolodní stavby se zúženým pravoúhlým presbytářem. Autorem projektu byl zednický mistr Johann Jeschke. Při té příležitosti bylo změněno kostelní patrocínium. Novým patronem kostela a farnosti se stal (v té době velmi populární) svatý Jan Nepomucký. Vysvěcení kostela ke cti tohoto světce proběhlo 17. října 1779.⁶ Světitelem kostela byl Karl Ludwig Unterlehner, děkan v Hostinném a biskupský okrskový vikář.

Prvním sídelním knězem (lokalistou) byl v letech 1770–1775 Johann Geruth, rodák z nedalekého Pilníkova. Uveden ve Svobodě byl 19. listopadu 1770. Po něm zde v letech 1775–1794 působil Johann Kölbl, rovněž rodem z blízkého okolí, a sice ze sousedního Maršova. Po něm v pak do roku 1806 Josef Tschöp, rodák ze Žacléře, a následně kněží Augustin Bauer a Josef Nentwig. V letech 1816–1834 zde působil Vinzenz Bien, dřívější kaplan ve Vlčicích. Po něm následovali lokalisté Anton Pohley (1834-1839), Johann Roller (1839-1853) a Wenzel Fuchs. Za lokalisty Pohleye byl pořízen kamenný kříž s Kristem, určený pro nábřeží řeky Úpy. Autorem kříže byl kameník Josef Kühn z Pecky. Tehdy byl také téměř do současné podoby upraven farní

3 REIL, s. 130

4 Tamtéž.

5 Tamtéž.

6 Tamtéž, s. 129

kostel – došlo k přístavbě věže ke vstupnímu průčelí. Do ní byly zavěny tři zvony z původní dřevěné zvonice, která byla následně zbořena. Zvony nicméně na nové věži nesloužily dlouho, neboť se projevilo jejich opotřebením. Poměrně bizarní způsob transportu zvonů z původní zvonice do nové (jejich svoz z kopce v zimě na saních) mohl rovněž vést k dalším poškozením. Jeden ze zvonů následně v roce 1840 praskl a byl přelit zvonařem Karlem Bellmannem v Praze.

V roce 1856⁷ došlo k povýšení lokálie na samostatnou farnost (šlo o součást širší „vlny“, ve které byla v té době řada původních „lokálních kaplanství“⁸ osamostatňována povýšením na samostatné farnosti) a dosavadní lokalista, Wenzel Fuchs, byl zde ustanoven prvním farářem.

1.1 První farář – Wenzel Fuchs

Wenzel Fuchs pocházel z Ústí nad Orlicí a do Svobody nad Úpou přišel v roce 1853. Do období jeho působení spadá několik významných událostí v dějinách farnosti i městečka. Především jde o přelití poškozených kostelních zvonů v roce 1861 a výstavbu nové svobodské radnice v roce 1869 (farář byl, jakožto jeden z čelných představitelů městečka jedním z těch, kdo pokládali základní kámen, při této příležitosti byl také jedním ze slavnostních řečníků).

Ve Svobodě byl pak v roce 1888 zrušen původní starý hřbitov u farního kostela a současně byl založen hřbitov nový, ve svahu nad břehem řeky Úpy na tzv. Kravím vrchu, v místě, zvaném též „na hliništi“. Dne 1. listopadu 1888 byl Wenzel Fuchs světitel tohoto nového pohřebiště. Na hřbitov byl rovněž přemístěn již zmíněný kříž kameníka Kühna, původně se nacházející na úpském nábřeží. Zaujal zde funkci hlavního hřbitovního kříže a při té příležitosti byl rovněž důkladně zrenovován. První pohřbenou na novém hřbitově byla 15. ledna 1889 Anna Hamplová z Mladých Buků.

Wenzel Fuchs byl v městečku zřejmě velmi oblíben a byl pro místní přirozenou autoritou. Za jeho působení vzešla z farnosti tři kněžská povolání: Rudolf Kühnel

7 Náčrt historie svobodského kostela. Rukopis, nadepsaný „Nový text – Svoboda n./Úpou“, zřejmě koncept informačního textu pro návštěvníky kostela. Autorem je zřejmě P. Jaroslav Tyrner. Rukopis je uchován ve složce různých památek na tohoto kněze v sakristii kostela ve Svobodě nad Úpou. Nezpracováno.

8 Pro tento typ duchovních správ existuje několik možných označení, která byla v historii používána: lokálie, expozitura, lokální kaplanství, čemuž odpovídala označení, užívaná pro zde působící kněze (lokalista, expozita, ...).

(pozdější duchovní správce v Kocléřově a osobní děkan), Alois Erben (později farář ve Velké Úpě), a dr. Josef Stránský, který většinu doby své aktivní duchovenské služby prožil jako katecheta v Trutnově.

Wenzel Fuchs zemřel 3. července 1902 a byl pohřben v nenápadném hrobě na svobodském hřbitově. Nebylo by zřejmě přehnaným tvrzením, že byl nejvýznamnějším knězem, který ve svobodské farnosti působil v průběhu 19. století. Jeho působení zapadá do celkového obrazu tehdejšího relativně velmi prosperujícího městečka, které se nemálo rozvíjelo zejména díky postupující industrializaci.

1.2 Kostel v Janských Lázních

Podle legendy, zachycené v již zmíněné kronice Simona Hüttela, byly prameny v Janských Lázních objeveny již v 11. století. Traduje se, že místní prameny během svých cest po Čechách v 15. století navštívil tehdejší papežský legát Eneáš Silvius Piccolomini, pozdější papež Pius II., který požehnal místní léčivou vodu.

Za působení Wenzela Fuchse došlo v Janských Lázních k výstavbě novogotického kostela, zasvěceného Narození svatého Jana Křtitele. Zřejmě šlo o reakci na skutečnost, že v roce 1881 se Janské Lázně oficiálně staly městem a to s sebou neslo i potřebu nového, důstojného svatostánku, odpovídajícího novému statutu místa, jehož proslulost jakožto lázní byla v této době na výrazném vzestupu. Stavba proběhla v letech 1882–1885. Jednolodní neorientovaný novogotický kostel nahradil původní barokní kapli (zřejmě stejného patrocinia), která zde stála již od roku 1678.⁹ Nový kostel se stal, zejména díky své poloze při stoupající promenádě nad lázeňským náměstím, jednou z dominant městečka. Základní kámen novostavby položil královéhradecký biskup Jan Josef Hais dne 20. srpna 1882. Svěcení dokončeného kostela proběhlo 18. srpna 1885.¹⁰

Jedná se o nepřiliš velkou jednolodní stavbu s užším, pravoúhle uzavřeným presbytářem a malou sakristií. K boku kostela přiléhá štíhlá, jednoduchá věž, samostatně přístupná po vnějším schodišti, které zpřístupňuje také kostelní krucht. Celý kostel dostal novogotické vybavení, odpovídající dobové zálibě v idealizovaném napodobování starých stylů.

⁹ SOkA Trutnov, fond f. Svoboda n. Úpou, historická farní kronika, s. 257.

¹⁰ Tamtéž, s. 258.

Není zcela zřejmo, kolika byl janskolázeňský kostel vybaven zvony. Ve farní kronice je pouze stručný a velmi špatně čitelný zápis, z něž jde rozluštit to, že v blíže neuvedeném roce již zřejmě za první československé republiky, byl kostel vybaven zvony, které ulila dílna zvonáře Herolda v Chomutově nákladem 22 000 Kčs.¹¹ Zřejmě tedy nahradily zvony, které byly zrekvírovány v první světové válce. Po druhé světové válce byl nicméně zcela jistě opět bez zvonů. Tuto situaci „provizorně“ vyřešil P. Ladislav Kubík v roce 1949 tím, že do kostelní věže nechal přenést (v letním období, přesnější datace chybí) malý zvonek, který původně visel v sanktusníku kostela v Mladých Bukách.¹² Toto „provizorium“ pak trvalo až do roku 1994, kdy nechal nové zvony pořídit tehdejší duchovní správce.

2 Dějiny farnosti ve 20. století

2.1 Počátky 20. století

Po Wenzelu Fuchsovi nastoupil do Svobody nad Úpou jako farář Johann Gebert, osobní děkan, který zde působil pouze sedm let. Následoval Franz Mayer, pocházející ze Stárkova u Náchoda. Ve farnosti prožíval mimo jiné těžké období první světové války. Zápisy ve farní kronice jsou po celou dobu dosti skoupé, často jde jen o výčty provedených údržbových prací či záznamy donací ve prospěch farnosti.

V roce 1916 byly z farního kostela zrekvírovány pro válečnou výrobu všechny tři původní zvony, které se již nikdy nevrátily. Kostelu zůstal pouze prostý, malý zvonek v sanktusové věžičce nad presbytářem, datovaný na plášti rokem 1780.

V roce 1919 nastoupil do Svobody jako farář Josef Müller, mladý, tehdy třicetiletý kněz. V roce 1921 zorganizovali farníci sbírku na nové zvony. Ty ulil v Broumově mistr zvonář Oktáv Winter. Slavnost jejich posvěcení se konala 3. července 1921.

Mimo tuto událost plynul život farnosti v zásadě pokojně a bez větších zvrátů. Farář Müller zemřel v poměrně ještě mladém věku v roce 1929 a byl pohřben do hrobky, která mu byla zřízena na svobodském hřbitově. Po tomto faráři se ve Svobodě vystřídali kněží Alfons Pluta (1929–1938), Rudolf Tauchmann (1938–1941) a Josef

¹¹ Tamtéž, s. 257.

¹² Tamtéž.

Tschöp (1941–1946). Za tohoto kněze došlo ke druhé rekvizici kostelních zvonů, a farnímu kostelu zůstal opět pouze nejmenší zvonek v sanktusové věžičce.

Farář Tschöp byl v roce 1946 s většinou německojazyčného obyvatelstva odsunut kamsi do Německa. Jeho další osudy jsou vzhledem k této skutečnosti jen těžko dohledatelné, jakékoliv zprávy o něm uvedeného roku mizí.

Zbývá jen dodat, že na území farnosti došlo v převratových dnech na přelomu května a června roku 1945 k povraždění určité části německojazyčného obyvatelstva Janských Lázní. K této události došlo na tzv. Mariánském návrší, v prostoru za později vybudovaným dětským lázeňským domem Vesna (v roce 1945 zde ještě nebyla žádná zástavba, šlo o místo v lese, de facto již za tehdejší hranicí města), přičemž část těchto obětí byla v prostoru za dětskou léčebnou rovněž pohřbena, a jejich neoznačené hroby se zde nacházejí dodnes.

2.2 Období po druhé světové válce

Do Svobody následně přišel mladý český kněz Ladislav Kubík. Musel se potýkat s nelehkou situací, do které byl jmenováním do pohraničí postaven. Kromě Svobody nad Úpou a Janských Lázní spravoval ex currendo také farnost v Mladých Bukách, kde zůstal poměrně velký počet německojazyčných obyvatel, kteří nebyli zahrnuti do odsunu.

Za tehdejší doby byl kostel pouze průběžně udržován a žádné výrazné zásahy do jeho stavu, podoby či inventáře zřejmě neprobíhaly, což odpovídá složitosti poválečné doby, která větším „akcím“ příliš nepřála. Velkou výjimkou bylo v předvánočním čase roku 1947 pořízení nového Betléma, za který farnost tehdy zaplatila 15000¹³ Kčs.¹⁴

Ohledně „běžného provozu“ farnosti je možno zmínit alespoň zčásti tehdy obvyklé bohoslužebné pořádky ve farnosti. Podle knihy ohlášek bývaly ve svobodském kostele bohoslužby třikrát v týdnu, a sice zpravidla v neděli, ve středu a v pátek. Zvláštní nadpočetné bohoslužby se konaly o svátcích, kněz nadto každou neděli sloužil i v Mladých Bukách. Zvláštností je, že tato kniha jen zřídka zmiňuje bohoslužby

13 Špatná čitelnost zápisu ve farní kronice připouští i hodnotu 18000 Kčs.

14 SOKA Trutnov, fond f. Svoboda n. Úpou, historická farní kronika, s. 261.

v Janských Lázních, které byly svobodskou filiálkou.¹⁵ V ostatních dnech se zřejmě ve svobodském kostele konávaly příležitostně různé pobožnosti, odpovídající zvyklostem lidové zbožnosti (adorační a růžencové pobožnosti), jak o tom svědčí blíže nedatovaný lístek (vložený volně ve zmíněné knize ohlášek), zachycující plánovaný pořad mší svatých a pobožností v masopustním týdnu roku 1948: V pondělí a úterý odpoledne se konala růžencová pobožnost, zakončená svátostným požehnáním, na popeleční středu se před a po mši svaté udělovala svátostina popelce. Ve čtvrtek se nekonala žádná pobožnost, v pátek se v šest hodin odpoledne konala v kostele pobožnost křížové cesty.¹⁶

2.2.1 P. Ladislav Kubík a obtíže duchovní správy v 50. letech

Po roce 1948 začal být vůči římskokatolické církvi vyvíjen ze strany státu silný tlak, který ji měl dostat pod kontrolu a následně jí v Československu dovést k definitivnímu zániku. To bylo činěno různými způsoby. Byl zřízen institut tzv. církevních tajemníků. Tito měli buď krajskou, nebo okresní působnost a vykonávali dohled nad činností jednotlivých duchovních, sestavovali na ně tzv. kádrové posudky, tlumočili jim státní pokyny kterak působit na obyvatelstvo a jejich činnost také kontolovali a z různých hledisek posuzovali. Církevní tajemníci takto sledovali a posuzovali nejen katolické kněze, nýbrž také duchovní jiných církví, či dokonce osoby, které praktikovaly jakousi „alternativní duchovnost“,¹⁷ která se rovněž neslučovala s tehdy státem propagovaným materialistickým světovým názorem.

Českoslovenští biskupové na situaci útlaku církve reagovali pastýřským listem *Hlas biskupů a ordinářů v hodině velké zkoušky*. Pastýřský list byl státními orgány označen za „štvavý leták“. Jeho čtení v kostelích bylo oficiálně zakázáno a za neuposlechnutí tohoto zákazu bylo vyhrožováno trestním postihem.

15 To lze vysvětlit tím, že řeholní sestry, které se v Janských Lázních staraly o charitní rekreační zařízení „Marianum“ měly svého kněze, který měl rovněž státní souhlas pro výpomoc v místním kostele, pročež do Janských Lázní zajížděl kněz ze Svobody zřejmě pouze příležitostně.

16 SOKA Trutnov, fond f. Svoboda nad Úpou: Program pobožností na konci masopustu ve dnech 8.–11. 2. 48, lístek volně vložený v knize ohlášek na rok 1956.

17 V Krkonoších a části Podkrkonoší byl dlouhodobým fenoménem spiritismus, se kterým se dodnes lze ojediněle setkat například v okolí Červeného Kostelce a na jiných místech. V trutnovském archivu ve fondu OCT lze tedy nalézt krom posudků na křesťanské duchovní také posudky na místní tehdy známé spiritisty.

Na okrese Trutnov byl pastýřský list přes zákaz prokazatelně přečten v Úpici, Lamperticích, Poříčí u Trutnova a právě ve Svobodě nad Úpou¹⁸ a v přifařených Janských Lázních. Svobodský administrátor Kubík si po četbě neodpustil z kazatelny mírně provokativní poznámku, že možná je to naposledy, co vůbec může kázat.¹⁹ Okresní velitelství Národní bezpečnosti v Trutnově četbu pastýřského listu ve Svobodě a Janských Lázních hodnotilo slovy okresního velitele Šimka následovně:

„Ve Svobodě n./Úp. četl farář Kubík tento oběžník za účasti asi 40 osob, většinou Němců. Ohlas to nemělo žádný. V kostele v Janských Lázních od 10-11 hod. četl farář Kubík tento oběžník podruhé před 120 osobami, většinou rekreanty, ohlas nepatrný.“²⁰

Od této doby začaly Ladislavu Kubíkovi další problémy, neboť státní orgány jej začaly považovat za potíživu a rebela, i když ve věci pastýřského listu se omezil na jeho četbu a narážku na své možné následné umlčení a na rozdíl například od poříčského administrátora Františka Xavera Šance,²¹ který četbu listu doplnil komentářem, v němž přirovnával komunismus k nacismu, se příliš „neprovinil“.

Kubík navíc totiž odmítal navštěvovat tehdy organizované okresní besedy duchovenstva. Velmi sporadicky někdy tyto besedy navštívil, většinou byl ovšem nepřítomen, což následně církevnímu tajemníkovi zdůvodňoval přemírou pastoračních a správních povinností. To ovšem církevní tajemník hodnotil jako výmluvy. Kubík ovšem nebyl jediný z duchovních, kdo se těmto aktivitám snažil vyhýbat. Na straně druhé se do některých „manifestačních“ akcí zapojoval. Ve stejném roce, kdy přes státní zákaz četl pastýřský list, například podepsal státem podporovanou rezoluci proti agresi USA v Koreji, což následně okresní církevní tajemník kladně hodnotil.

Lze říci, že na trutnovském okrese byla katolických kněží, kteří se snažili v nové situaci církve nějak „lavírovat“ (ve smyslu se státní mocí přímo nespolupracovat, ale zároveň také zbytečně neprovokovat) většina.

18 KAFKA, Jan: V hodině velké zkoušky. Církevní politika státu v severovýchodních Čechách, kap. II. Katolická církev, s. 126 (dále jen KAFKA).

19 Tamtéž.

20 SOKA Trutnov, fond OCT Trutnov: Oběžník arcibiskupa Berana – opatření.

21 František Xaver Šanc za svých bohosloveckých studií byl spolužákem pozdějšího svobodského duchovního správce Jaroslava Tyrnera a udržoval s ním po celý jeho další život přátelské kontakty. Za pobuřující komentář k pastýřskému listu byl perzekvován, v roce 1954 byl na státní nátlak suspendován, protože sabotoval volby. Později se do duchovní správy mohl vrátit, jeho posledním působištěm byla farnost Bystřec v Orlických horách. Zemřel v roce 2005. Srov. <https://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/373-zemrel-p.-frantisek-xaver-sanc.html?page=94> [citováno 16. 1. 2022].

Na jaře 1951 požadoval Okresní církevní tajemník na administrátora Ladislava Kubíka kádrový posudek či další reference z jeho předchozího působiště. Požadavek však skončil fiaskem, neboť Okresní akční výbor Národní fronty v Pardubicích, na nějž byla žádost směřována, orgánům do Trutnova doslovně sdělil:

„V příloze vracíme nevyplněný kádrový posudek na Kubíka Lad. OAV NF nejsou oprávněny podávat posudky o národnostní a politické spolehlivosti. K tomuto jest oprávněna org. strany, pokud jest jmenovaný členem a nebo MNV po případě KNV neb osobními posudky i stanice SNB.“²²

Z větších akcí, které se státní orgány v kooperaci s „vlasteneckými duchovními“ snažili organizovat, je možno zmínit tzv. *Diecézní poradu vlasteneckých kněží*, na kterou byli pozváni plošně všichni duchovní. Tuto akci zaštiťoval ThDr. Jan Sobota, tehdejší infulovaný probošt v Poděbradech. Skončila však neslavně. Akce se zúčastnila asi jen stovka kněží (jde o počet z celého území hradecké diecéze). „Porada“ se konala v Hořicích v Podkrkonoší dne 7. května 1950. Hodnocení akce je statisticky poměrně výmluvné. Z okresu Trutnov, ve kterém se nachází farnost Svoboda nad Úpou, nedorazil z kněží nikdo,²³ a například ze sousedního jaroměřského okresu se „porady“ účastnil jediný kněz.²⁴ Na tom, jak celá akce dopadla, mělo podíl jednak velmi nevhodné načasování (konala se v neděli, kdy kněží mají zpravidla řadu jiných povinností ve svých farnostech), jednak zřejmě i obava některých kněží, že akce bude zneužita k rozštěpení místní církve. Uskutečnila se také celostátní konference duchovních na Velehradě, ovšem účast duchovních z hradecké diecéze na ní byla tristní – ze 450 účastníků jich bylo z hradecké diecéze toliko 12,²⁵ z toho z okresu Trutnov opět nepřijel nikdo.²⁶ Pro srovnání je možno uvést, že katalog královéhradecké diecéze z roku 1949, tedy pouhý rok před konferencí na Velehradě, uvádí, že v celé diecézi bylo v aktivní službě 383 diecézních a 17 řeholních kněží.²⁷ Do diecézního kléru patřilo také 62 kněží na odpočinku. Dále zde žilo několik kněží, inkardinovaných do jiných diecézí. Tyto počty jasně dokazují, že účast kléru z území této diecéze na zmíněné konferenci byla skutečně velice malá.

22 SOKA Trutnov, fond OCT Trutnov: přípis OAV NF v Pardubicích ze dne 13. 4. 1951.

23 KAFKA, kapitola 3.5. Mírové hnutí katolického duchovenstva, s. 198.

24 Tamtéž.

25 KAFKA, kapitola 3., s. 199.

26 Tamtéž.

27 Biskupství královéhradecké: Schematismus duchovenstva diecése královéhradecké 1949, s. 349–350.

Ke zdrženlivosti duchovenstva ve věci účasti na Velehradské konferenci nemalou měrou přispěla tradovaná informace, že její účastníky budou českoslovenští biskupové chtít exkomunikovat. Neúčast na velehradské konferenci byla duchovním ostře a emotivně vyčítána na jedné z besed, kterých se kromě nich a církevního tajemníka účastnili také někteří dělníci – údernci z továren na okrese. Duchovní byli dotázáni na dojmy z proběhlé konference. Když na tento dotaz nedokázali odpovědět, přítomní pracovníci reagovali konstatováním, že je jim dobře známo, že z duchovních nikdo na Velehradě nebyl. Další průběh besedy byl zřejmě velmi emotivní a ze strany pozvaných dělníků až agresivní. Kněží byli nařčeni z podkopávání míru a obviňováni z různých nedobrych a protistátních úmyslů. Verbálně pranýřováni byli také ti duchovní, kteří se na tuto besedu nedostavili. Mezi těmi, kdo se na tuto besedu dostavili, byl také svobodský administrátor Kubík. Jeho chování je ve zprávě z besedy líčeno až pohrdavě:

„Z tváře adm. Nováka,²⁸ Šance a Kubika se dalo číst: Co bychom se s vámi vůbec bavili.“²⁹

Z dikce zápisu je patrné, že spíše než o „besedu“ šlo o zprávu o tom, jak přítomní duchovní plní „vůli lidu“ a snahu hodnotit činnost těchto kněží. O tom ostatně svědčí slova z posledního odstavce zmíněné zprávy, ve kterých se ozývá na adresu duchovních dokonce přímá výhrůžka:

„Na závěr promluvil dělnický ředitel od Křižíků, který konstatoval, že zástupci pracujících nejsou spokojeni s dnešní poradou, ani s prací duchovních na našem okrese. Budou i nadále práci kněží kontrolovat a dobře pozorovat. Toho nechť si páni duchovní jsou vědomi, a jestliže se nechťí změnit, pak lid sám si již bude vědět rady.“³⁰

Další státní aktivitou směrem k církvi bylo omezení počtu svátečních dnů mimo neděle, na které připadalo dříve pracovní volno. Mezi takto „zrušené“ sváteční dny patřila například slavnost Neposkvrněného početí Panny Marie, připadající na 8. prosinec. Na zrušení pracovního klidu reagovali českoslovenští biskupové aplikací dovolení, aby bohoslužby mohly být slaveny až v podvečerních, či večerních hodinách, čímž se měla umožnit účast věřícím, kteří museli přes den do zaměstnání. K tomuto

28 P. Jan František Novák působil v Trutnově v letech 1956–1961. Bývá vzpomínán jako oblíbený a noblesní člověk. Dne 10. července 1961 náhle zemřel (zřejmě na srdeční infarkt) poté, co se vrátil na trutnovské arciděkanství z výslechu na StB, kde byl tlačen k podpisu spolupráce.

29 SoKa Trutnov, fond OCT Trutnov: Zvláštní situační zpráva. Dat. 4. srpna 1950.

30 Tamtéž.

se uchýlil i Ladislav Kubík, když 8. prosince přesunul slavnostní bohoslužby na odpolední časy.³¹ Farníky informoval, že 8. prosinec „jest dnem pracovním“ a mše svatá ve Svobodě nad Úpou a Mladých Bukách ohlásil až na časy, které nemohly „narušit“ a tedy nežádoucím způsobem ovlivnit pracovní proces.

V této době fungovalo tzv. plánované hospodaření, což byl celostátní jev, kdy docházelo k plánování toho, kolik nerostných surovin bude vytěženo, kolik výrobků bude vyrobeno, nebo docházelo také naopak k plánování toho, kolik čeho bude spotřebováno. Plánování se nevyhnulo ani farnostem, o čemž svědčí dochovaný dokument,³² plánující v uvedeném roce pro farnost Svoboda nad Úpou spotřebu například 2 kilogramů hostií, či 70 litrů mešního vína. Týž dokument počítal rovněž se 150 kg dřeva na vytápění fary. V témže roce administrátor Kubík hlásí ONV v Trutnově, že v roce 1951 je ve Svobodě nad Úpou plánována vnitřní výmalba kostela a oprava varhan a v Janských Lázních je plánována renovace oltářů a varhan.³³ Právě ve Svobodě tehdy také došlo k odstranění německých nápisů, které do té doby byly na kostelních zdech.

Z této doby se také dochovala Kubíkova zpráva, určená církevnímu referátu ONV v Trutnově, kde popisuje stav a využití farní budovy (zřejmě šlo ze strany státních orgánů o snahu zjistit, zda kněz nemá k dispozici „nadbytečné“ prostory, které by mu bylo možno odebrat, nebo mu za ně vyměřit poplatky). Kubík ve zprávě stručně, ale dostatečně ilustrativně sděluje:

„Řím. katol. far. budova ve Svobodě n. Ú. má 3 místnosti schopné obývání; 2 obývá podepsaný administrátor (pracovna a ložnice), 1 místnost je rezervována pro hospodyni (nyní hostinský pokoj), 1 místnost je neschopna obývání. (...) Pokud se týká zeměděl. majetku, oznamuje se, že záležitost zemědělského majetku je v rekursním řízení a dosud nedošlo k vyřízení.“³⁴

V této době byly na území farnosti internovány řeholní sestry z několika řádů. Podrobněji se o nich zmíním dále. Faktem je, že P. Kubík se snažil těmto sestřím (které neměly tehdy vlastního kněze) pomáhat a v hlášeníh okreseního církevního tajemníka

31 SOkA Trutnov, fond f. Svoboda n. Úpou, ohlašni kniha, ohlášky z 1. neděle adventní 2. prosince 1956.

32 SOkA Trutnov, fond f. Svoboda nad Úpou: Návrh plánu hmotného zásobování na rok 1951 v jednotkách množství

33 SOkA Trutnov, fond f. Svoboda nad Úpou: přípis ONV Trutnov z 23. srpna 1950 ohledně plánovaných oprav

34 SOkA Trutnov, fond f. Svoboda nad Úpou: přípis z 1. února 1950

je jeho ochota vůči sestřím porovnáována naopak s až ostentativní neochotou k plnění toho, co požadoval právě církevní tajemník. Kubíkovy kontakty s řeholnicemi byly označovány za nežádoucí, nicméně nelze z archivních materiálů posoudit, zda se církevní tajemník v dané době pokoušel do těchto kontaktů nějak zasahovat. Jako podobně nežádoucí byly hodnoceny také kontakty svobodského kněze s rodinou jednoho z učitelů místní školy. Nepohodlný duchovní byl nakonec v roce 1956 přeložen do jiné farnosti.³⁵ Jedním z důvodů nuceného odchodu byly právě jeho kontakty s internovanými sestrami, kterým například dával tajně exercicie,³⁶ a sestry jej zřejmě měly ve velké úctě. Na jeho místo přišel nekonfliktní a poměrně poddajný P. Jaroslav Haněl.

2.2.2 Působení P. Jaroslava Haněla

Jaroslav Haněl se snažil vycházet se státními orgány dobře. Například se jako brigádník účastnil některých prací v JZD (jsou dochovány například některé jeho fotografie, zachycující jej při senoseči). Není bez zajímavosti, že udržoval pravidelné kontakty s tehdejším administrátorem arciděkanství v Trutnově, knězem velmi kontroverzní pověsti, bývalým redemptoristou Josefem Jelenem,³⁷ který už na svém dřívějším působišti v Konárovicích na Kolínsku se stal známým aktivní kooperací se státními orgány (část konárovičské fary například z vlastní iniciativy pronajímal tamnímu MNV) a v obdobně „vzorné“ spolupráci pokračoval i na dalším svém působišti v Třebechovicích pod Orebem. V době jeho nástupu do Trutnova již bylo známo, že je

35 U Ladislava Kubíka se někdy v této době také objevily určité zdravotní potíže, které by proň beztak byly časem neúnosné. Vyčerpaný kněz nakonec přijal službu duchovního správce Školských sester sv. Františka v Hoješíně u Seče, kde posléze i dožil. Zemřel nedlouho po svých 75. narozeninách dne 23. srpna 1994 (srov. Katalog královéhradecké diecéze ke dni 1. 3. 1999, kap. Zemřelí kněží od r. 1992 do r. 1999, s. 116).

36 VODÁKOVÁ, Marie Vincenta, OP: Rozhovor se s. Slavomírou Měříčkovou, rozhovor ze září 2018 na webových stránkách České kongregace sester dominikánek, dostupné z: <https://www.dominikanky.cz/rozhovor-se-s-slavomirou-merickovou-op/> [citováno 3. 1. 2022].

37 Josef Jelen (6. února 1921-13. srpna 2006), původně člen kongregace redemptoristů, zpočátku padesátých let se stavěl na odpor státní politice vůči církvi (například rovněž četl „zakázaný“ pastýřský list, který navíc doplnil po přečtení vlastním komentářem). V letech 1949-1952 byl vězněn. Pobyť ve vězení jej velmi změnil, dokonce se ihned po propuštění mohl vrátit do duchovní správy. Působil jako administrátor v Konárovicích a posléze v Třebechovicích pod Orebem, odkud byl v roce 1961 přeložen do Trutnova. Zde působil pouhé dva roky, poté z kněžské služby odešel. Svůj odchod odůvodnil tím, že knězem se stal na přání rodičů a po jejich smrti se již necítí být vázán setrváním v kněžském stavu. Nastoupil do Československého rozhlasu a po roce 1968 se podílel aktivně na jeho „normalizaci“. S církví se zcela rozešel. Po roce 1989 se pokoušel opět kontakty s církví navázat, ta s ním však již nechtěla mít nic společného. Příležitostně psal do Haló novin, tiskového orgánu KSČM, soukromým nákladem vydával svou poezii (nevalné kvality). Dožil téměř zapomenut v Novém Strašecí.

vědomým spolupracovníkem StB. Kontakty s tímto člověkem se ovšem Hanělovi doslova vymstily. Roku 1961 odešel Jelen z církevní služby, předtím však učinil velmi rozsáhlé udání na své dva spolubratry, konkrétně na trutnovského kaplana Františka Michálka a administrátora v Pilníkově Jaroslava Kaněru.³⁸ Haněl poté propadl strachu, že pro své kontakty s Jelenem bude mít také potíže a nervově se zhroutil,³⁹ načež byl na vlastní žádost dočasně uvolněn z aktivní duchovenské služby. V roce 1961, zřejmě z obav před dalšími problémy, přistoupil na spolupráci s StB (je doloženo, že s trutnovským Jelenem na sebe vzájemně donášeli, aniž by tušili, že s StB spolupracují oba⁴⁰).

Jelen Haněla později zahrnul do svého kontroverzního románu *Stín katedrály*, kde jej uvedl jen s nepatrně pozměněným jménem (Jaroslava přejmenoval na Václava, příjmení zachoval beze změny) a vylíčil jej jako tragikomickou postavu notorického alkoholika. Haněl nicméně působil poněkud zvláště i na některé své kněžské spolubratry. Jeden z pamětníků, někdejší administrátor v Horním Maršově, P. Václav Pospíšil,⁴¹ naň například vzpomínal nepřilíš vlídně jako na „podivína“.⁴²

38 P. Jaroslav Kaněra (11. prosince 1921–18. 5. 1990), rodák z Červeného Kostelce, na kněze vysvěcen v roce 1950, Pilníkov byl de facto jediným jeho působištěm. V závěru života jako penzista vypomáhal v duchovní správě v Červeném Kostelci. Tamtéž pohřben. Srov. https://farnostck.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/6_00006/knezi-z-farnosti.pdf [citováno 16. 1. 2022].

39 KAFKA, Jan: Román Josefa Jelena, *Stín katedrály*. Účtování normalizačního spisovatele s vlastní kněžskou minulostí. Studie v Teologických textech 2009/4, dostupné z <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-4/Roman-Josefa-Jelena-Stin-katedraly.html> [citováno 16. 1. 2022].

40 Tamtéž.

41 P. Václav Pospíšil (6. listopadu 1936–15. května 2021) pocházel z rodiny kováře z Číhoště na Vysočině. V adventu roku 1949 byl jedním z přímých účastníků dodnes nevysvětlitelných jevů, známých jako Číhošťský zázrak. Na kněze byl vysvěcen v roce 1960, působil postupně v Pardubicích, Horním Maršově, Dolním Lánově a nakonec v letech 1977–2006 v Úpici. Po odchodu na odpočinek dožíval v Úpici jako soukromá osoba a příležitostně vypomáhal v duchovní správě. Posledních několik týdnů života prožil v Hospicu Anežky České v Červeném Kostelci, kde jsem měl možnost se s ním setkávat a hovořit. Dne 22. května 2021 byl pohřben do kněžské hrobky na úpickém hřbitově. Srov. <https://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/zemrel-knez-nasi-dieceze-r-d-vaclav-pospisil-emeritni-farar-v-upici-10193> [citováno 13. 3. 2022].

42 Stručná vzpomínka na tohoto kněze zazněla v osobním rozhovoru autora práce s P. Václavem Pospíšilem během jeho hospitalizace v Hospicu Anežky České v Červeném Kostelci koncem dubna 2021, nedlouho před jeho úmrtím. P. Pospíšil mohl být velmi cenným zdrojem informací, nicméně v závěru života se dosti uzavřel do sebe a spíše preferoval samotu. Rád vzpomínal na své dětství na venkově, na kněžské působení však (alespoň přede mnou) vzpomínal jen „mezi řečí“ a velmi stručně. Souvislejší vzpomínku mi poskytl pouze jednou. Týkala se především jeho působení ve farnosti Horní Maršov (ovšem i to dosti stručně), pouze okrajově zmínil svobodské kněze – Jaroslava Haněla a Jaroslava Tyrnera, přičemž ze svého pohledu nehodnotil ani tak jejich působení, jako spíše jejich povahové vlastnosti.

Za dobu Hanělova působení ve Svobodě nad Úpou zřejmě nedošlo k žádným pamětihodným událostem, také farní kronika je v této době skoupá na jakékoliv informace, mimo občasných zápisů o prováděných (většinou nikterak systematických, ale pouze nárazových) udržovacích pracích na církevních objektech. Například přítomnost řeholních sester ve farnosti v 50. letech 20. století nezmiňuje farní kronika ani jednou.

2.3 Farnost po roce 1968 – působení P. Jaroslava Tyrnera

Rok 1968 nebyl ve Svobodě nad Úpou pouze rokem, kdy vrcholilo jisté politické uvolnění, ale pro místní farnost především rokem, kdy se její správy ujal kněz, o kterém lze říci, že byl-li již zmíněný P. Wenzel Fuchs nejvýznamnějším místním knězem během století devatenáctého, pak tento další kněz, Jaroslav Tyrner, byl bezesporu nejvýznamnějším zde působícím ve století dvacátém. Byl zároveň také posledním knězem, který žil přímo na svobodské faře. Pro jeho významnost si dovoluji malou odbočkou nejprve představit poněkud podrobněji jeho život tak, jak plynul ještě před jeho nástupem do této farnosti.

2.3.1 Nástin Tyrnerova života před příchodem do Svobody nad Úpou

P. Jaroslav Tyrner byl kněz velmi zajímavých životních osudů. Pocházel z Jedlé u Kutné Hory (farnost Pertoltice, nynější kutnohorsko-poděbradský vikariát), po kněžském svěcení působil ve farnostech Bykán a Nové Dvory, obojí nedaleko od rodiště. V letech 1954–1956 byl nucen vykonat „vojenské cvičení“ (ve skutečnosti „obvyklou“ službu) u PTP. V roce 1957 byl přeložen do Poříčí u Trutnova, kde byl v roce 1959 zatčen za protistátní činnost. Této se měl dopouštět tím, že dětem, přihlášeným na náboženství na škole v přífařené Chvalči, zakazoval během výuky nosit pionýrské šátky, a také za to, že jednomu z žáků za jeho chování měl údajně nafackovat. Sám Tyrner určité nedorozumění s žákem přiznával,⁴³ stejně, jako přiznával, že dětem vyvracel část látky, kterou se učily ve škole (konkrétně šlo o Darwinovy vývojové teorie o původu člověka z opice, o kterých Tyrner prohlašoval, že *„nesnesl, aby děti učili*

43 SoKA Trutnov, fond Tyrner Jaroslav, vzpomínky S. M. Donáty Vlasty Tyrnerové z 27. 4. 1996., dále TYRNEROVÁ, 1996.

lži“⁴⁴). Historik Jan Kafka uvádí, že celá „šátková aféra“ mohla být vykonstruována jako pomsta onoho žáka, kterého Tyrner údajně fyzicky potrestal.⁴⁵ Faktem zůstává, že Tyrner v pozdější době odmítl, že by kdy fyzických trestů u žáků používal a celou událost, na základě které byl pak odsouzen, líčil zcela jinak, než jak bylo uváděno v oficiálních soudních dokumentech. Nemělo jít o žáka v náboženství, ale ministranta v kostele (sám Tyrner doslova vzpomínal, že mu byla asistence tohoto ministranta vnucena,⁴⁶ ale že chlapec se choval dobře, problémy s ním nebyly a pionýrský šátek si na kněžovu výzvu sejmul sám a dobrovolně). V kontextu dochovaných vzpomínek na P. Tyrnera a jeho povahové vlastnosti se zvěsti o údajném fyzickém trestání žáků jeví spíše jako vymyšlené za účelem kněze poškodit, ač je pravdou, že v dřívějších dobách se na tyto jevy pohlíželo poněkud jinak, než v době dnešní a stále byly některými lidmi brány jako praktika poměrně běžná a tolerovaná.

Dalším vzneseným obviněním byly údajné pomluvy na adresu poříčského JZD. Ve vyšetřovací vazbě na Tyrnera bylo užíváno při výsleších násilí, vlivem čehož u něj došlo k poškození páteře a po celý zbytek života mu zůstalo vadné držení hlavy, kterou měl poněkud vychýlenou do strany. Dne 4. června 1959 byl odsouzen k pětiletému trestu odnětí svobody. Po necelém roce trestu odnětí svobody byl k 9. květnu 1960 amnestován. Nedostal však státní souhlas k duchovenské službě a byl nucen vyhledat si civilní zaměstnání.

Po propuštění z vězení Tyrner pracoval jako skladník v Praze–Michli,⁴⁷ kam jej věrně následovala i jeho sestra Marie. V roce 1968 mu byl navrácen státní souhlas a byl ustanoven do Svobody s *ex currendo* spravovanými Mladými Buky, k nimž později přibýly i Horní Maršov, Velká Úpa a Malá Úpa. Umístění do původně německojazyčného pohraničí však bylo příslibem nesnadného působení, neboť i zde se již projevovala pozvolná, ale dlouhodobá materiální i duchovní devastace.

V roce 1969 bylo pak soudně konstatováno, že celé obvinění, vznesené vůči Jaroslavu Tyrnerovi, bylo neoprávněné.⁴⁸ Počáteční reálná událost byla nepatřičně překroucena a interpretována tak, aby bylo možno kněze, který se v dobové optice jevil jako „reakční živel“, potrestat. Spekulovalo se, že žáka, který kdysi byl příčinou jeho

44 Tamtéž.

45 KAFKA, kapitola 2.3. Duchovní, s. 223

46 TYRNEROVÁ, 1996.

47 Tamtéž.

48 KAFKA, kapitola 2.3. Duchovní, s. 224

zatčení, postihlo spolu s rodinou neštěstí, které někteří lidé interpretovali jako Boží trest (žák měl údajně skončit v psychiatrické léčebně, otec žákův prý utrpěl v práci vážný úraz⁴⁹). Tyto údajné události zachytila ve svých vzpomínkách na bratra S. M. Donáta Tyrnerová, z jiných zdrojů je však doložit nelze. Určitý rozpor panuje také v identitě žáka, kterého se měl konflikt týkat. Historik Jan Kafka uvádí jméno Géza Hurta,⁵⁰ oproti tomu Tyrner jmenoval chlapce ve svých vzpomínkách jako „Pepíka“ a příjmení vůbec neuváděl. Ve vzpomínkách rovněž popisuje konflikt s chlapcem zcela neutrálně a beze stopy hněvu, ač událost (nadto zřejmě vykonstruovaná) ovlivnila negativně kněžův život na několik následujících let.

2.3.2 Působení ve Svobodě nad Úpou

Vzdor výše uvedenému se Jaroslav Tyrner zapsal do paměti obyvatel Svobody nad Úpou záhy jako obětavý, laskavý a skromný člověk. Lze snad mít za to, že jej poněkud ovlivnila i krátká, ale intenzivní vězeňská zkušenost. Na faře s ním řadu let žila jeho ovdovělá sestra Marie Flekalová, která mu vedla domácnost s přestávkami již od roku 1959. Oba žili velmi skromným způsobem života, který byl zcela podřízen službě farnosti. Sestra Marie pro tuto bratrovu vydanost pro druhé zřejmě měla pochopení, o čemž svědčí dochovaná vzpomínka:

„Máňa mi jednou vyprávěla: To ti mám s Jarouškem trápení. Tuhle přišel domů v poledne. Navařila jsem ovocné knedlíky, které má rád. To je dobře, že jsi doma, knedlíky jsou teplé, budeš obědvat! - Ukaž mi je! – vyndala jsem knedlíky, podíval se a hned jsem musela dát dva kastrůlky. To bude pro stařenku v Mladých Bukách, ona si také ráda pochutná a ještě pro jednu. Oddělil knedlíky, oparádil cukrem a máslem a hned jsme je zabalili do teplé utěrky a řekl, že my budeme obědvat, až se vrátí za půl hodiny. Dej je do trouby. Znala jsem to, protože to dělal často, když bylo nějaké jídlo vhodné pro stařenky. Na sebe zapomínal, vypomáhal potřebným. Byl velmi skrovně živ a nenáročný.“⁵¹

Tyrner se záhy stal ve Svobodě nad Úpou mezi obyčejnými lidmi velmi oblíbenou a respektovanou osobou. S údržbou a opravami církevních objektů mu pomáhala řada brigádníků, o které se Tyrner snažil všemožně postarat. Jeho sestra vyvařovala

49 Tamtéž.

50 Člověk tohoto ne zcela typického jména ve Chvalči skutečně žil. Zemřel v roce 2015.

51 TYRNEROVÁ, 1996.

brigádníkům vydatnou stravu, zatímco Jaroslav Tyrner se odbýval například jen pečivem. Organizoval opravy svěřených kostelů, při kterých sám fyzickou práci pomáhal. Snažil se zachraňovat také drobné sakrální památky, kterým by jinak hrozil zánik. Dle svědectví „*staral se při stavbě silnice do Pece o zbourané kříže, které později mohli bratři Klimešové postavit (byly ukryté u silnice pod hlínou).*“⁵² Díky této činnosti v závěru jeho života „... *byly všechny kostely vymalovány a měly novou krytinu.*“⁵³ Tyrner tím naplňoval své životní motto, vyjádřené biblickými slovy „*Horlivost pro tvůj dům mě stravuje.*“ (Žl 69,10).

Zajímavým prvkem Tyrnerovy pastorační činnosti byla také velmi důsledná evidence docházky chlapců z farnosti k ministrování. V sakristii svobodského kostela jsou dodnes uchovávány tabulky, kam kněz docházku ministrantů velmi pečlivě zaznamenával. Na straně druhé nadsazoval statistiky, vykazované Okresní církevní tajemnici, kdy vykazoval hojné návštěvy bohoslužeb a naopak nízké příjmy ze sbírek. Což příslušná církevní tajemnice zřejmě věděla, ale jelikož znala Tyrnerovy životní zvyklosti a osobní skromnost, zřejmě tyto skutečnosti přehlížela.⁵⁴ Dokonce bez následků zůstaly i některé kněžovy drobné provokace, o kterých se ve Svobodě muselo mezi lidmi vědět, neboť mnohdy zaznívaly i v kostele, nebo při setkáních s lidmi, které z dřívějšíka znal z kostela, ale kteří časem přestali víru praktikovat. Kněz jim jejich „ochladnutí“ neváhal příležitostně, při nějakém osobním setkání, připomenout. Jan Rybář vzpomíná:

*„Byl postrachem mladých maminek – neměly pokřtěné děti – byli to „pohánci“.
(...) Po Mši se veřejně modlival za to, aby u nás nezvítězilo bezbožectví.“*⁵⁵

Na faře ve Svobodě tehdy probíhaly také určité poloilegální aktivity. Kněz zde poskytoval prostor pro setkávání mladých.⁵⁶ Chtěl vytvořit prostředí, kde by se mohli lidé bez obav setkávat a vzájemně sdílet. Tato setkávání většinou unikla pozornosti státních orgánů. Při těchto setkáních se podle vzpomínek také mnoho zpívalo. Tyrner byl (vzdor zvěstem o jeho údajném někdejší bití žáka na škole ve Chvalči) oblíben i u dětí, které navštěvovaly náboženství a přihlášených dětí do této výuky časem

52 Vzpomínka, zachycená v dopise P. Jana Rybáře, SJ autorovi této práce ze dne 22. 6. 2020, viz Příloha I.

53 Tamtéž.

54 Tamtéž.

55 Tamtéž.

56 HOFMANOVÁ, Antonie: Mrzne, nebo svítí sluníčko? IKD (Informace královéhradecké diecéze) 1/1996, v květnu 1997 přetisknuto ve Svobodském fóru č. 354. Dále HOFMANOVÁ 1996

přibývalo. Ve vzpomínkách na tuto dobu ve svobodské farnosti se dochovala jeho vzpomínka na jedno takové vyučování:

„Jednou jsem vysvětloval, jak se národ izraelský blížil do země zaslíbené. Gedeon vzkřikl: 'Kdo je pro Hospodina, ať jde za mnou!' Náhle děti vstaly a stavěly se do řady za mne. Všechny byly pro Hospodina.“⁵⁷

P. Tyrner věnoval velkou péči kostelům a dalším sakrálním objektům a drobným památkám na území svých farností, přičemž pro jejich dobrý stav vynakládal i osobní oběti. Do filiálního kostela v Janských Lázních nechal pořídit nové zvony, které sám financoval z prostředků, které získal prodejem domku po rodičích, který zdědil. Rovněž do dalších potřebných rekonstrukčních a údržbových prací ve farnosti neváhal vkládat vlastní prostředky, i když to znamenalo, že osobně se bude muset velmi uskromnit.

Nelze nezmínit také Tyrnerovy kontakty s knězem bez státního souhlasu, Václavem Malým (pozdějším biskupem), který se s ním seznámil přes společné známé v roce 1986. I tento pozdější biskup se hned při prvním setkání (kdy jej P. Tyrner znal pouze z doslechu od přátel) setkal s kněžským laskavým přístupem a obětavostí. A rovněž s jakousi až samozřejmou důvěrou (Malý vzpomínal, že mu Tyrner hned při prvním setkání, kdy se sotva znali, líčil, jak poslouchá tehdy ilegální vysílání Svobodné Evropy). Později do Svobody nad Úpou jezdil Václav Malý navštěvovat Jaroslava Tyrnera opakovaně.

Během těchto návštěv jej Tyrner nechával (vzdor absenci státního souhlasu) koncelebrovat při veřejných bohoslužbách, přičemž si odmítal připouštět strach z možného postihu. Sám Václav Malý, který si možná rizika připouštěl, vzpomíná na větu, kterou Tyrner na jeho obavy reagoval: *„Naše kněžské pouto je víc, než strach z následků ...“*⁵⁸ Tento citát také vypovídá o tom, jak cenné a silné bylo pro Tyrnera kněžské bratrství. Tyto ilegální koncelebrace měly později, v roce 1993, vpravdě symbolickou „dohru“, když se Václav Malý účastnil Akademických týdnů v Novém Městě nad Metují. Tyrner se skupinkou svobodských farníků se na tuto akci vypravil. Co se tam událo, líčí ve svých vzpomínkách opět paní Kubcová:

„Pater Tyrner – téměř osmdesátiletý – řídil svým osobitým způsobem. Měl 'svou' trasu, 'svou' rychlost, 'své' vybírání zatáček i své řešení situací. Byli jsme tehdy mírně

57 Tamtéž.

58 MALÝ, Václav: Jak jsem ho poznal (vzpomínka Václava Malého na Jaroslava Tyrnera). Svobodské forum (dále SF) č. 361 ze dne 17. 7. 1997

vyklepaní, trochu vystrašení a hodně překvapení, že jsme dojeli zdraví a dokonce včas. Včas natolik, že jsme málem zastavili o skupinku kněží, připravených na okraji lesa vykročit k oltáři (mše svatá byla v přírodě na Pavlátově louce). Následovalo srdečné a samozřejmě: 'Pozdrav Pán Bůh, Václave!' Údiv a radost patera Malého byla nepředstíraná: 'Otče, pojd'te koncebrovat.' Pater Tyrner zmizel v autě a za pár vteřin už byl zařazen do průvodu k oltáři. Při mši svaté byl přímo omládlý a důstojný, že byla vidět jeho radostná víra, oddanost a vděčnost Bohu za tuto chvíli. Pater Malý mu tak vlastně poděkoval za možnost koncebrování v době jeho perzekuce. A otec Tyrner to tak cítil.⁵⁹

2.3.3 Závěr života a smrt

Lze říci, že P. Tyrner se snažil pracovat doslova bez ohledu na vlastní únavu a hrozící tělesné vyčerpání. Výmluvně o tom svědčí vzpomínka Zdeny Kubcové, někdejší učitelky Mateřské školy ve Svobodě nad Úpou, popisující události již z doby Tyrnerova pokročilého věku, jen několik málo let před jeho smrtí:

„Zatrneme ovšem při vzpomínce, jak třeba nesl v 78 letech sám celé těžké dveře proti kopci a v zimě. Tenkrát to i jeho skalní organismus zaregistroval. Celý půlrok měl náš pan farář zkřivenou tvář obrnou lícního nervu. Nemohl dobře jíst ani dobře mluvit. Přesto jsme ho nedokázali přesvědčit, aby pár dní nechodil do kostela (měl být v teple). Přechodil to. Jak by se asi jeho rodiče divili, co všechno musel vydržet. A že ho těžké práce nejen neuchránili, ale že mu byla údělem. (...) A všechno téměř v pokluse. Leckdy šel ze stavby rovnou k oltáři, kde se vši vroucností a zbožností sloužil mši svatou a podával proměněnou Hostii.“⁶⁰

Táž pamětnice vzpomíná na nelehké finále života tohoto kněze, kdy mu jednak byly ukradeny z fary prostředky, které získal ze zahraničí a ze sbírek na opravu střechy svobodského kostela, jednak mu roku 1993 zemřela sestra, která mu vedla domácnost. Doslova: *„Zemřela, když mu bylo nejhůř.“⁶¹* Bylo jí 85 let. Třetí ranou byla skutečnost, že v této době zůstal Tyrner na veškerou péči o svobodský kostel sám, neboť ženy, které o kostel do té doby pečovaly již v tomto odmítly ze svých zdravotních příčin, daných

59 KUBCOVÁ 1997

60 SoKA Trutnov, f. Tyrner Jaroslav, vzpomínka Zdeny Kubcové, učitelky MŠ v. v., dále KUBCOVÁ 1997

61 KUBCOVÁ 1997

věkem, pokračovat. Text paní učitelky Kubcové zní v tomto místě poněkud hořce, vůči uvedeným ženám snad i poněkud vyčítavě, jako by snad kněze opustily jenom z jakýchsi „malicherných“ důvodů.

O výše zmíněné krádeži peněz na opravu kostelní střechy se zmiňuje sám Tyrner ve farní kronice, do které se snažil až do roku 1993⁶² zaznamenávat to, co z dění ve farnosti považoval za důležité. Věc krádeže ve farní budově líčí stroze a fakticky:

„Dalším rokem 1993 se má opravit vrch celého kostela svobodského. Zamýšleno dát bonský šindel, ale 7. 3. 1993, v neděli, byla neznámým zlodějem odcizena ve farní budově svobodské pokladnička a tak nelze říct, zda se uskuteční tato oprava.“⁶³

Je třeba podotknout, že k vykradení fary nedošlo tehdy zdaleka poprvé. Ve Svobodě se zřejmě všeobecně vědělo, že klíče od fary nechával bezelstný kněz během své nepřítomnosti pod rohožkou u vchodu, a neznámí pachatelé toho několikrát zneužili.⁶⁴ Ve farní kronice je zmínka o krádeži nicméně pouze jednou. Je prostá jakýchkoliv negací na adresu pachatele, lze se však domnívat, že událost kněze poměrně značně rozrušila. Ve srovnání s ostatními jeho zápisy v kronice je zápis o krádeži hůře čitelný, v některých slovech dokonce chybí písmena, text koncem zápisu nedodrhuje rovné řádkování a „stoupá“.

Opravu se nakonec podařilo realizovat v témže roce díky tomu, že okresní úřad v Trutnově poskytl na opravu střechy dotaci, ze které byly potřebné práce pokryty. Oprava probíhala od května do listopadu toho roku a duchovní správce k ní měl určité výhrady. Šlo jednak o nedodělky (nebyla opravena střecha nad sakristií), jednak o vulgární chování pokrývačů, které velmi kultivovaného a laskavého Tyrnera zřejmě šokovalo (tito se ho neostýchali nazývat „dědkem“, tykat mu, a když se je snažil zdarma uhostit stravou, požadovali vehementně místo jídla alkohol). Zkušenost s pokrývači následně poměrně obsáhle zaznamenal do farní kroniky,⁶⁵ ovšem opět pouze fakticky, bez zášti, nebo odsuzujících slov.

Po úmrtí rodné sestry Marie Flekalové převzaly péči o P. Tyrnera řeholní sestry z Kongregace sester Nejsvětější Svátosti, které měly tehdy svou komunitu v nedalekých Dolních Albeřicích. Stalo se obvyklým, že kněze při jeho návštěvách vybavily kastrůlky

62 Tyrnerovy přípisky do farní pamětnice působí v kontrastu se staršími záznamy, psanými inkoustem, svérázně, vzhledem k tomu, že jsou (soudě dle jejich vizuální podoby) psány zřejmě propisovací tužkou.

63 SOkA Trutnov, fond f. Svoboda n. Úpou, historická farní kronika, s. 169 .

64 Srov. Příloha I.

65 SOkA Trutnov, fond f. Svoboda n. Úpou, historická farní kronika, s. 170.

s jídlem, které mu vystačilo na několik dnů a které si ohříval. Tuto péči jim kněz oplácel tím, že v některé dny u nich v domě sloužil mši svatou.

Tyrnerovi byl nabízen i odchod na odpočinek (albeřické sestry mu nabízely, že jej k sobě nastěhují nastálo a postarají se o něj), což on však odmítal, vzdor tomu, že se stále horšilo jeho fyzické zdraví (v závěru života trpěl mimo jiné vleklými problémy se srdcem, kvůli kterým býval opakovaně hospitalizován v okresní nemocnici v Trutnově). Byl evidentně rozhodnut zůstat v aktivní službě dokud to bylo jen trochu možné. Mohlo jít o reakci na tušení, že po něm do Svobody, která se vzdor jeho snahám stávala více a více nábožensky vlašnou, již jiný kněz nenastoupí. Snad se snažil tuto hrozící eventualitu co nejvíce oddálit. Což se mu dařilo, i díky výpomoci mladších kněží z okolí.

Rád ale sestry navštěvoval, neboť u nich nacházel pochopení a přijetí. Zdena Kubcová dále ve své vzpomínce píše:

„Říkal jim 'sestřinky'. A ony pomáhaly, i když samy byly také nemocné a vysokého věku. Tam znovu poznal čistou lásku k bližnímu, našel tam svůj poslední domov, bezpečné zázemí. Byla to taková oáza v poušti.“⁶⁶

Stále se pracovalo také na materiální obnově farnosti. Na jaře 1994 byly pořízeny dva nové zvony do věže farního kostela ve Svobodě nad Úpou. Ulity byly v dílně zvonařské rodiny Dytrychových v Brodku u Přerova a nahradily zvony, které padly za oběť rekvizicím za druhé světové války. Větší zvon, o váze 490 kg, byl dedikován svatému Václavovi. Menší zvon, o váze 220 kg, byl dedikován patronu kostela a farnosti, svatému Janu Nepomuckému. Svěcení nových zvonů vykonal 23. dubna 1994 pomocný biskup královéhradecký, Mons. Josef Kajnek.

V říjnu téhož roku byly do kostela v Janských Lázních pořízeny tři nové zvony, pocházející opět z dílny zvonařů Dytrychových. Na jejich pořízení zásadní měrou přispěl právě Jaroslav Tyrner⁶⁷ výnosem z prodeje domku, který kdysi se svou sestrou v Praze obýval (v době, kdy neměl státní souhlas a pracoval v civilním zaměstnání v Praze–Michli). Svěcení těchto nových zvonů vykonal 29. října 1994 opět již zmíněný biskup Josef Kajnek. Právě pořízení zvonů je možno považovat za jakýsi epilog knězova dlouholetého působení ve svobodské farnosti. Tyto zvony slouží na věži janskolázeňského kostela dodnes.

66 KUBCOVÁ 1997.

67 Srov. Příloha I.

Na podzim 1995 Tyrner zkolaboval a v bezvědomí byl odvezen do nemocnice ve Dvoře Králové nad Labem. Zde se jeho stav přechodně zlepšil, bylo vyjednáno jeho převezení k řeholním sestřám do Dolních Albeřic, kde byla dohodnuta jeho dočasná rekonvalescence. Poté se Tyrner chtěl opět vrátit k aktivní službě ve svěřených farnostech. Tuto službu prozatimně zajišťovali kněží z Trutnova–Horního Starého Města. K návratu Jaroslava Tyrnera do aktivní duchovenské služby však již nikdy nedošlo. Jaroslav Tyrner zemřel zaopatřen svátostmi církve 30. listopadu 1995.⁶⁸ Šlo, shodou okolností, o den, na který bylo původně zamýšleno jeho propuštění z nemocnice a převoz na plánovanou rekonvalescenci do Albeřic k sestřám.

Dne 7. prosince 1995 byl Jaroslav Tyrner na svobodském hřbitově pohřben do druhotně použitého, původně německého hrobu, ve kterém již dva roky odpočívala jeho starší rodná sestra, jeho někdejší farní hospodyně Marie Flekalová.

Při samotném pohřbu došlo k drobným komplikacím, způsobeným již panujícím zimním počasím ve Svobodě, jak o tom svědčí dochovaná anonymní vzpomínka, zachycená strojopisem na papíře. Je doprovázená dvojicí fotografií: z kostela a z pohřebního průvodu. V textu je drobně zkomoleno příjmení kněze, z Tyrnera na Týrnera:

„Naši královéhradečtí biskupové o. b. Karel a o. b. Josef doprovodili patera Týrnera na poslední cestě. Snad aby 'na vlastní kůži' poznali horské počasí a horský pohřeb, přišlo husté sněžení, tím se ale celá Svoboda zahalila do bělostného 'hermelínu', sníh vystlal cestu od kostela až po hrob. Pohřební auto to ale nechtělo pochopit, do kopečka prokluzovalo, takže se pan farář také jednou bezstarostně povožil. A pak se nesl – něžně a lehce. Tuto službu mu prokázali jeho mladí spolubratři. Kněží z Trutnova a Horního Starého Města mu ten celý krásný pohřeb vypravili a teď ho s láskou jako svého milovaného a milujícího otce uložili.“⁶⁹

Jiná vzpomínka atmosféru, panující na pohřbu, dokresluje o další podrobnosti za použití bezmála poetického jazyka a stručnou retrospektivou se vrací také k některým událostem, jejichž svědkem byla za Tyrnerova působení svobodská fara:

68 TYRNEROVÁ, Marie Donáta: Vzpomínky na Jarouška Tyrnera – bratra. SF, č. 350 ze dne 17. 4. 1997 (fotokopie článku), bez paginace, uchováváno ve složce památek na Jaroslava Tyrnera v sakristii kostela ve Svobodě nad Úpou. Nezpracováno.

69 Anonymní vzpomínka na průběh pohřbu, uchováváno ve složce památek na Jaroslava Tyrnera v sakristii kostela ve Svobodě nad Úpou. Nezpracováno.

*„Ted' dlouho zvoní zvony zasněženým městečkem a smuteční průvod vyšel ven z kostela. Hned u vchodu zemřelý otec Jaroslav umístil oltář Růžencové královny.⁷⁰ Jde se přes most, kde dal opravit sochu sv. Jana Nepomuckého. Je to smuteční průvod, nebo průvod slavnostní? Když v kostele skoro třicet kněží a dva biskupové zazpívali *Salve Regina* ve sjednocené lásce k Boží Matce, Bráně nebes, tak se země políbila s nebem. Někteří se ještě ohlížejí k opuštěné faře, která jim připomíná, že se zde konaly nácviky zpěvů, nebo radostná setkání mladých. Otec Jaroslav mezi nimi chodil s košíkem jablek nebo hrušek. Když nebyl po ruce hudební nástroj, začal otec hrát na hřeben, a vybíral z nepřeberné zásoby národních písní ty nejveselejší. Připadá to, že nyní již vklouzl do nebeského domova. Vždyť mu to Pán za jeho věrnost přislíbil. A tak se pohřební průvod stává slavností.“⁷¹*

Tento kněz zanechal v historii svěřených farností skutečně hlubokou stopu, o čemž svědčí řada dochovaných materiálů. Například vzpomínky na něj, vydávané na pokračování ještě dva roky po jeho skonu v lokálním periodiku Svobodské forum. Scházejí se v něm vzpomínky sestry – řeholnice Marie Donáty,⁷² některých farníků a dokonce budoucího pražského světícího biskupa Václava Malého, do jehož života Jaroslav Tyrner také epizodicky zasáhl. Z těchto vzpomínek jsem také čerpal při psaní příslušné části této práce.

Lze zřejmě říci, že P. Jaroslav Tyrner nakonec završil svůj život v pověsti svatosti, jak o tom shromážděné a uchovávané vzpomínky a památky na něj svědčí. Jeho hrob na místním hřbitově je stále udržován (na rozdíl od ostatních místních kněžských hrobů) v poměrně dosti dobrém a čistém stavu. I tato skutečnost vypovídá o vděčné paměti farníků, i když přímých pamětníků vzhledem k postupujícím letům pochopitelně ubývá a knězovi příbuzní ve Svobodě nad Úpou zřejmě žádní nežijí.

70 Nejde v pravém slova smyslu o oltář. Je to zvláště ztvárněná Boží muka. Dřevěná plastika ukřižovaného Ježíše Krista, podložená vyřezávanou deskou a obkroužena plasticky znázorněným růžencem. Jaroslav Tyrner tuto ne zcela obvyklou sakrální památku zachránil z rušeného hřbitova v Kryblici u Trutnova, nechal jí zrestaurovat a následně ji vztýčil u vchodu do svobodského kostela v prostoru bývalého hřbitova, zrušeného roku 1888.

71 HOFMANOVÁ 1996.

72 S. M. Donáta Tyrnerová byla nevlastní sestrou P. Jaroslava Tyrnera. Sama vzpomíná na zvláštní, ale krásnou zvyklost rodiny Tyrnerových, kdy rodiče za každé narození vlastního potomka děkovali Bohu tím, že adoptovali další dítě z dětského domova. Tato adopce byla podle tehdejšího sociálního systému dočasná a děti se po uplynutí určité doby vracely ke svým biologickým rodičům. S. M. Donáta se původně jmenovala Vlasta Voráčková a manželé Tyrnerovi jí adoptovali jako poslední. Jelikož byla nalezcem, ke kterému se nikdo nehlásil, nebyla pouze „dočasně adoptována“, ale po nějakém čase zcela osvojena a úředně jí bylo změněno příjmení na Tyrnerová, což (již jako bohoslovec) zprostředkoval právě budoucí P. Jaroslav (srov. Vzpomínky na Jarouška Tyrnera – bratra, Svobodské forum č. 345 ze dne 12. 3. 1997).

V hutné zkratce Turnerovo působení shrnul již zmíněný Jan Rybář v jednom ze svých fejetonů, které vycházely v regionálních novinách. Jeho slova jsou velmi výmluvná a kromě charakteristiky dotyčného kněze jsou i dobrou ilustrací životního postoje svého pisatele, včetně jeho pohledu na otázku smrti:

„Rád chodím na hřbitovy. Zde ve Svobodě nad Úpou odpočívá odložené tělo kněze, kterého nikdo nemusel pracně hledat, který čekal sám pokorně lidi ve zpovědnici, na faře i na ulici, který nikdy kvůli sobě nezanedbal bohoslužby. Někdy mne napadá, že snad zemřel ve stavu křestní nevinnosti. Ať už je to jakkoliv, nesouhlasím s nápisem na jeho náhrobku: 'Zde očekává slavné vzkříšení P. Jaroslav Turner.' Ani já bych nechtěl očekávat vzkříšení v hrobě. Br! Zůstali jsme naivně trčet u Ezechielova vidění? Jaroušek odešel s vlastnictvím Kristova tajemného Těla, ať odpočívá v pokoji Kristovy náruče.“⁷³

2.4 Řeholnice na území svobodské farnosti

Pro vylíčení dějin farnosti ve Svobodě nad Úpou bylo úplné, nelze se vyhnout pobytu řeholních sester na jejím území. Nejprve šlo o řeholní sestry různých řádů a kongregací, které byly v rámci pronásledování církve ze strany státu internovány na Trutnovsku a tedy i ve Svobodě nad Úpou. Dalšími sestrami zde žijícími (ovšem ve znatelně volnějším podmínkách, nicméně nikoliv zcela bez dozoru) pak byla malá řeholní komunita, která začala pečovat o provoz domu „Marianum“ v Janských Lázních, který byl ve správě Charity a za totality sloužil k rekreaci kněží, kteří z hlediska státu byli vnímáni jako „neproblematičtí“.⁷⁴ Na následujících řádcích tedy nejprve pojednám o sestrách internovaných, posléze také o sestrách, které žily v nedalekých Janských Lázních, tehdy na území svobodské farnosti.

2.4.1 Řeholnice, internované na území farnosti v 50. letech 20. století

Vedle dosti známé Akce K, během které byly na jaře roku 1950 zrušeny v Československu mužské kláštery, proběhla obdobná akce v témže roce také proti ženským řádům. Sestry byly, bez ohledu na původní charisma svých komunit vyvezeny

⁷³ RYBÁŘ, Jan, SJ: Podezřelý ze svatosti, in Kam jdeme? Uvedení do křesťanství. Fejetony., vyd. nakladatelství Grantis, s. r. o., Ústí nad Orlicí 2012, ISBN 978-80-86619-37-8, s. 156.

⁷⁴ Nešlo o jediné takovéto zařízení v Československu. Podobnému účelu sloužila například vila „Pax“ v Mariánských Lázních.

do severovýchodních Čech (Trutnovsko, Broumovsko) a do Slezska (Bílá Voda u Javorníka, ležící přímo na hranici s Polskem) kde byly byly obecně těžší životní podmínky a kde byly bez ohledu na původní charismata svých komunit určovány na těžké práce v továrnách.

V rámci této akce byly od roku 1952 na území svobodské farnosti internovány řeholní sestry z Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského, kongregační sestry dominikánky a německé sestry z Kongregace sester sv. Kříže. Zatímco v případě německých sester šlo zejména o sestry v pokročilejším věku, které nebyly po válce odsunuty a komunistický režim se jich snažil zbavit tím, že jim mělo být umožněno legální vystěhování do zahraničí (a které tedy zde toliko prozatímně čekaly na vyřízení potřebných náležitostí), v případě Milosrdných sester sv. Karla Boromejského šlo o řeholnice, které měly být především izolovány od kontaktu s lidmi a podrobeny takové práci, která se naprosto neslučovala s původním charismatem jejich společenství, ba je měla v ideálním případě motivovat k vystoupení z řádu. Civilní zaměstnanci z továren byli rovněž instruováni a motivováni, aby v tomto duchu na sestry působili. Vzdor těmto snahám byly odchody řeholnic do civilu pouze ojedinělé a v řadě případů se týkaly například sester, se kterými byly v komunitách různé (například kázeňské) problémy.

Přinejmenším od roku 1954 se začalo schylovat k dlouho chystanému a očekávanému vystěhování německých řeholnic z republiky. Tehdy se uvádí, že akce se má týkat asi 40 sester⁷⁵ (v seznamech k vystěhování do Německa jich později figurovalo celkem 32). Tyto sestry byly nakonec v roce 1957 vystěhovány do tehdejšího západního Německa. Do roku 1953 jich však ve Svobodě několik zemřelo a bylo pohřbeno na Městském hřbitově, kde pro ně byla druhotně využita hrobka jedné z místních odsunutých německých rodin. Konkrétně zde byly pohřbeny sestry Scholastika Frank, Rosamunda Riemer a Arnoldina Forster.

Sestry boromejky byly internovány v bývalé budově ozdravovny, odkud byly denně odváženy autobusem na pracovní směny do továren do Horního Maršova a Temného Dolu. Podobných zařízení, tzv. internátů, bylo na Trutnovsku více. Kromě Svobody byl „internát“ také v samotném Horním Maršově, Libňatově, na Poříčí u Trutnova, či přímo v Trutnově na Polské ulici. Režim v těchto zařízeních se v některých aspektech velmi

⁷⁵ SOkA Trutnov, fond OCT Trutnov: Odsun řeholnic německé národnosti ze Svobody n. Ú., přepis KNV v Hradci Králové ze dne 8. 5. 1954.

blížil vězeňským poměrům (například velmi omezena byla možnost legálních návštěv, cokoli sestry dostaly „zvenčí“ procházelo kontrolou, také možnost korespondence byla omezená). Život v internátech dozorovali tzv. referenti, kteří pocházeli zpravidla z řad prověřených a přesvědčených komunistů a kteří také o dění na internátech podávali pravidelná hlášení. Sestry na internátech obvykle neměly k dispozici vlastního kněze a byly tedy zejména ve věci účasti na bohoslužbách a v otázce přijímání svátostí odkázány na místní farní duchovenstvo. Odtud pramenily také již zmíněné „podezřelé kontakty“ svobodského farního administrátora Ladislava Kubíka s řeholnicemi.

Ve Svobodě však nebyly pouze Sestry sv. Kříže a boromejky. V bývalé ozdravovně byly internovány sestry, patřící k dalším kongregacím – české sestry z Kongregace sester sv. Kříže, dominikánky a Školské sestry de Notre Dame a spiritánky. Celkový počet sester byl kolem stovky. Například v situační zprávě za listopad 1954 se jako „kmenový stav“ uvádí celkový počet 95 sester, z nichž 79 dojíždělo na práci do továren, 15 se staralo o údržbu domu a jedna byla ve stavu nemocných.⁷⁶ Podle vzpomínek sestry dominikánky Slavomíry Emilie Měříčkové, OP byla později část sester převezena do velmi primitivních podmínek do bývalé hospody v Horním Maršově.⁷⁷ Tuto tou dobou velmi zpustlou, dlouhodobě nevyužívanou budovu si sestry musely svépomocně a z vlastních prostředků upravit, aby se v ní vůbec dalo alespoň trochu slušným způsobem bydlet.

Oproti tomu sestry ve Svobodě nad Úpou měly přece jen o něco příznivější životní podmínky. Na straně druhé musely do práce dojíždět, což nebylo prosto potíží. Do práce v továrně je dovážel autobus, jehož řidič nejednou řídil opilý, což činilo cestu poněkud nebezpečnou. V kronice sester boromejek ze svobodského internátu se například dochovala tato vzpomínka:

„Dostávaly jsme varování, ať dáváme pozor, když nás vozí z práce, že pro nás připravují nové nástrahy. Z Temného Dolu do Svobody vedla úzká silnice. Na jedné straně vysoká stráž a hory, z druhé strany prudký, nechráněný sráz, dole tekla řeka. Autobus stačil na celou šířku silnice. Jednou nás vezl autobus a šofér jezdil ze strany na stranu, takže jsme cítily, jak kola autobusu ujíždějí ze srázu. Tehdy jsme opravdu

76 SOKA Trutnov, fond OCT Trutnov, Situační zpráva za měsíc listopad 1954 int. Svoboda, s. Česenková, dat. 30. 11. 1954.

77 Ústav paměti národa: Emilie Slavomíra Měříčková, přepis zaznamenaných vzpomínek, dostupné z webové adresy: <https://www.pametnaroda.cz/cs/merickova-emilie-slavomira-20170717-0> [citováno 5. 1. 2022].

vzbuzovaly dokonalou lítost a nikdo ani nehlesl. Věděly jsme, že se každou chvilku můžem kutálet se stráně a být na věčnosti.“⁷⁸

Tedy jen shodou náhod, či Boží ochranou nedošlo k dopravní nehodě a uvedené svědectví dále líčí, jak sestry ihned po návratu do internátu, ještě během cesty od autobusu do budovy zazpívaly *Te Deum*, jako výraz díků za to, že cestu se jim podařilo přečkat bez úhony.

Problémy sestrám přinesla také skutečnost, že opakovaně odmítaly v těchto letech chodit k volbám, za což jim byl správními orgány dále ztrpčován život. Sestry také odmítaly pracovat o zasvěcených svátcích. Za každý takto odmítnutý pracovní den jim byly strhávány dva dny z dovolené. Byla-li vyhlášena celozávodní dovolená, sester se – na rozdíl od civilních zaměstnanců – zpravidla netýkala.

Sestry mohly přijímat v internátě návštěvy, tyto však byly pečlivě kontrolovány a jistým způsobem vyhodnocovány. Hodnotila se také nálada mezi sestrami, nebo jejich postoje k aktuální politické situaci. Kromě již zmíněného ignorování voleb byla sestrám například vytýkána neochota podepsat rezoluci proti vyzbrojování západního Německa. Sestry byly kvůli tomu obviňovány z toho, že si údajně přejí novou světovou válku a obecně jim byly podsouvány jenom ty nejhorší úmysly. Postoje jednotlivých komunit však nebyly hodnoceny stejně. Zřejmě nejhůře byly hodnoceny boromejky a Školské sestry de Notre Dame, kterým byla referentkou Česenkovou vyčítána drzost a „neklid“ v době, kdy byly konány volby a dbalo se na to, aby je nikdo nenarušoval. Jako asi nejméně problematické byly vnímány Šedé sestry III. řádu sv. Františka, které byly internovány v Trutnově a v roce 1954 se dokonce všechny manifestačním⁷⁹ způsobem účastnily na ten rok připadajících voleb. Tato jejich aktivita byla samozřejmě referenty velmi kladně hodnocena.

I přes vykonávaný dozor se občas podařilo, že sestry boromejky navštívil kněz, ThDr. Antonín Nekula,⁸⁰ který byl do roku 1952 rektorem kostela sv. Karla

78 Kronika sester boromejek z internátu ve Svobodě nad Úpou, archiv České provincie Milosrdných sester svatého Karla Boromejského v Praze, nezpracováno.

79 Manifestační volba byla dobovým fenoménem, kterým se demonstroval souhlas občanů se státní politikou. Šlo o to, že takováto volba proběhla přímo před komisí bez odchodu voliče za plentu a bez dalších úprav hlasovacího lístku.

80 ThDr. Antonín Nekula (1889–1980) pocházel z brněnské diecéze z Moravskobudějovicka, působil však v Praze v kostele sv. Karla Boromejského pod Petřínem, později jako penzista dožil u sester boromejek v charitním domově v Moravských Budějovicích (srov. KORONTHÁLY, Vladimír: Almanach duchovenstva Arcidiecéze pražské ve 20. století a lexikon farností Arcidiecéze pražské 1948–2010. Díl II. – Almanach (M–Ž), s. 81).

Boromejského při jejich malostranském mateřinci. Tento kněz byl neoficiálně zmocněn přijímat od sester jejich řeholní sliby (vzhledem k tomu, že generální představená, která za normálních okolností sliby sester přijímá, měla kontakt s nimi toho času reálně znemožněn), což také několikrát, pod záminkou běžné přátelské návštěvy, vykonal v kapli internátu. To, že dozor se někdy nepodařilo zcela udržet, přiznávala sama referentka Česenková, když například hlásila, že sestry v měsíci listopadu 1954 několikrát navštívil kněz u kterého však referentce nepodařilo zjistit jméno,⁸¹ jen vyslovila domněnku, že snad tímto „proklouznuvším“ byl farář z nedalekých Heřmanových Sejfů (dnešního Rudníku).⁸²

Postupem času sestry stárly a byly přesouvány do domovů důchodců, neboť jednak přirozeně věkem scházely, jednak se na jejich zdraví podepisovala namáhavá práce v továrnách. Internát ve Svobodě nad Úpou byl zrušen ve druhé půli 50. let. Tím skončila přítomnost řeholních sester přímo ve Svobodě nad Úpou, nikoliv však na celém území farnosti. V Janských Lázních žila malá komunita řeholních sester v domě „Marianum“ řadu dalších let, až do roku 1990. Tyto sestry zde ovšem nebyly v pravém slova smyslu internovány, nýbrž zde plnili funkci obslužného personálu, který se staral o běžný provoz domu, aby mohl být využíván pro rekreační účely.

2.4.2 Řeholní sestry v Janských Lázních

V Janských Lázních většinu doby totality žila malá komunita řeholních sester, která pečovala o dům „Marianum“ na Horní promenádě. Ten provozovala Charita jako rekreační středisko pro „neproblematické“ duchovní. Sestry měly vlastního duchovního správce, kterým byl řadu let P. Bedřich Lehman,⁸³ který byl původně inkardinován do litoměřické diecéze. U sester působil až do své smrti v roce 1986 a zřejmě měl krom

81 SOKA Trutnov, fond OCT Trutnov, Situační zpráva za měsíc listopad 1954 int. Svoboda, s. Česenková, dat. 30. 11. 1954.

82 Mohlo snad jít o P. Františka Michálka, který později působil jako kaplan v Trutnově pod dohledem „vlasteneckého“ kněze Josefa Jelena a který předtím, kolem poloviny 50. let, skutečně nějakou dobu samostatně působil v Rudníku jako administrátor. Michálek měl k řeholnicím dobrý vztah, související zřejmě i s tím, že sám v dřívější době řeholníkem byl (původně patřil do řádu bratří dominikánů, ze zdravotních důvodů musel však řád opustit – později, už jako kněz – se do dominikánského řádu vrátil, nosil řeholní jméno Bernard). V závěru života byl duchovním správcem sester dominikánek v Kadani v litoměřické diecézi. Zemřel 2. října 1993 a byl pohřben v řádové hrobce na Ústředním hřbitově v Plzni, srov. <https://nekrolog.op.cz/search/?search=michálek> [citováno 11. 2. 2022].

83 P. Bedřich Lehman (27. března 1918–5. března 1986), v litoměřické diecézi působil například v letech 1950-1952 v Podmoklech u Děčína. Po smrti byl pohřben v nenápadném hrobě na hřbitově ve Svobodě nad Úpou. Když později svobodský administrátor, P. Jaroslav Tyrner, chystal hrobku pro sebe a svou sestru, vybral si místo v těsném sousedství.

kněžské služby sestrám i souhlas k výpomoci v místním kostele při sloužení bohoslužeb pro místní obyvatele a rekreanty. Nejprve „Marianum“ obývala desetičlenná komunita Šedých sester III. Řádu sv. Františka. Ty, jak již bylo řečeno, byly hodnoceny jako relativně „nezávadné“. Později je vystřídaly sestry z Kongregace dcer Božské lásky, a Šedé sestry byly přesunuty zřejmě na Lomec u Vodňan,⁸⁴ kde od roku 1974 byl jejich mateřinec, přenesený z Prahy.

Na řeholnice později vzpomínal P. Jan Rybář, SJ takto:

„Do roku 1987 (zde byly) Šedé sestry (Lomec), kdy v domě nebyl výtah, na pokojích kamna a ne voda!! Až se vše zavedlo, odešly a přišly Slovenky, DKL – Dcery Božské lásky – z Mendryky u Litomyšle, na komando od státu! Nechtěly tam, chtěly k nemocným, ne k rekreantům. (...) Vedoucím byl důstojník StB Jar. Herman, též pro Sestry N. Svátosti v Albeřicích. Nebyl zlý, ale musel každoročně do Prahy hlásit, co se děje v J. L. a v Albeřicích.“⁸⁵

Po Lehmanově smrti sestrám kněžsky sloužil již zmíněný P. Jan Rybář, SJ,⁸⁶ který přišel z farnosti v Poříčí u Trutnova a v objektu Mariana fungoval do jisté míry také jako domovník (například pro sestry a rekreanty jezdil nakupovat atd.). Sestry z Janských Lázní definitivně odešly až v roce 1990. Jan Rybář se v témže roce stal děkanem v Rychnově nad Kněžnou. Objekt Mariana převzala královéhradecká diecéze, která z něj udělala rekreační středisko s možností konání duchovních programů. P. Jan Rybář si k Janským Lázním nadále uchoval poměrně silný vztah a do Mariana se opakovaně vracel například jako doprovázející kněz na akcích (pobytech a duchovních obnovách) pořádaných královéhradeckým Diecézním centrem pro seniory. Od roku 2005 pak bydlel jako penzista v soukromí v Trutnově a do janskolázeňského kostela dojížděl po několik let jako výpomocný duchovní sloužit bohoslužby.

84 Ve druhé půli 80. let Šedé sestry působily již pouze na dvou místech – na zmíněném Lomci a pak také v charitním domově v tehdy zrušeném cisterciáckém opatství v Oseku u Duchcova v severních Čechách.

85 Viz Příloha I.

86 P. Jan Rybář, SJ (16. července 1931, Brno–14. ledna 2021, Trutnov), jezuitský kněz a bývalý politický vězeň, vyhledávaný exercitátor a duchovní vůdce. Kněžské svěcení přijal tajně v roce 1960 ve valdické věznici vzkládáním rukou spoluvězně, královéhradeckého biskupa Karla Otčenáška. Podle vlastních slov pak z vděčnosti za předaný dar kněžství zůstal sloužit, když mu to bylo později oficiálně umožněno, právě v královéhradecké diecézi, srov. <http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=271> [citováno 11. 2. 2022].

2.5 Farnost po smrti Jaroslava Tyrnera a její zánik

Farnost zůstala po Tyrnerově skonu nominálně dál existovat, nebyl však již do ní ustanoven sídelní kněz. Byla ex currendo přičleněna k Trutnovu–Hornímu Starému Městu. Do farnosti nejprve dojížděl P. Mgr. Ivan Havlíček, pozdější vojenský kaplan, který zde vypomáhal již za Tyrnerovy hospitalizace. Po něm v Horním Starém Městě, Svobodě nad Úpou a dalších okolních farnostech na přelomu milénia krátce působil P. Jaroslav Štancl.

Od roku 2003 farnost ex currendo spravoval P. Jaroslaw J. Furtan, spolu s ním zde působil další původem polský kněz, Krysztof Bzdyrek. Bzdyrek byl k 1. červenci 2005 poslán jako administrátor do Teplic nad Metují. Po jeho odchodu začal zejména v Janských Lázních a Mladých Bukách vypomáhat někdejší duchovní správce „Mariana“, jezuita Jan Rybář. Od roku 2007 P. Furtan začal další teologická studia, v souvislosti s tím byl uvolněn z funkce administrátora svěřených farností a nastoupil jako farní vikář na proboštvství v Poděbradech. Jeho farnosti převzal řeholní kněz kongregace Misionářů svaté Rodiny, Dariusz Mogielnicki, MSF. Jan Rybář pokračoval ve výpomoci, postupně však z důvodu pokročilého věku a zdravotních omezení zůstal vypomáhat pouze v kostele sv. Kateřiny Alexandrijské v Mladých Bukách, který si vzal jaksi „za svůj“ a jezdil tam sloužit mše svaté každou neděli téměř až do své smrti.

V roce 2005 došlo také k reformě duchovní správy na Trutnovsku. Šlo o součást dlouhodobějšího procesu, v jehož rámci byl redukován po celé královéhradecké diecézi počet farností. V okolí Svobody nad Úpou došlo k tomu, že svobodská farnost byla zrušena a přenesena do Janských Lázní, kde předtím farnost nikdy nebyla. Dále došlo ke zrušení okolních farností Černý Důl, Horní Maršov, Velká a Malá Úpa. Ty byly janskolázeňskou farností afileovány.

Pozoruhodné je, že takto vznikla rozsáhlá farnost, která je de facto nová (i když historicky je pokračovatelkou farnosti ve Svobodě), kromě bohoslužeb nevykazuje de facto žádnou reálnou činnost (duchovní obnovy a pobyty, organizované v „Marianu“ nejsou organizovány farností a nelze je tedy pokládat za její činnost). Farnost také doposud nikdy neměla duchovního správce, který by sídlil přímo v Janských Lázních. V Janských Lázních rovněž chybí budova, kterou by bylo možno v pravém slova smyslu nazvat farou, pročež lze říci, že prostor pro případné mimoliturgické aktivity zde

rovněž absenuje. V sousedství budovy „Mariana“ sice vznikla v roce 2005 přístavba, která by snad v případě ustanovení sídelního duchovního správce měla sloužit pro jeho bydlení, její rozsah je ale opravdu malý. Je ovšem také otázka, zda je zde nějaký prostor pro mimoliturgické aktivity vůbec potřebný, neboť zde mezi účastníky bohoslužeb převažují lázeňští hosté, jejichž pobyt v místě je časově omezen a kterým zpravidla stačí, mají-li možnost přístupu ke svátostem po dobu svého léčení.

Roku 2013 začal na trutnovském arciděkanství a v hornoměstské a janskolázeňské farnosti vypomáhat P. PhDr. Mgr. Jiří Pilz, který byl předtím děkanem v Kostelci nad Orlicí. V září roku 2014 přijal svěcení k trvalému jáhenství Mgr. Ing. Antonín Fajstavr, který už předtím sloužil ve farnostech okolo Svobody nad Úpou jako pastorační asistent a varhaník, a rovněž zde začal vypomáhat v duchovní správě.

Závěr

Napsání této bakalářské práce bylo výsledkem mého zájmu o historii duchovní správy. Během psaní této práce jsem měl jednak možnost čerpat z archiválií, které sice nejsou úplně systematicky dochované, jednak jsem měl možnost čerpat ze shromážděných vzpomínek, a jednak hovořit s několika pamětníky, kteří mi zprostředkovali to, co uchovávají ve své paměti. Postupně přede mnou začala vyvstávat velmi zajímavá a – budiž mi dovoleno to tak říci – krásná dějinná mozaika, znázorňující církevní historii doposud málo „probádaného“ a zpracovaného koutu naší země.

Velmi obohacující bylo v tomto bádání setkání s P. Janem Rybářem, SJ, kterého jsem vzdáleně znal již od roku 2005 (ze svých návštěv Janských Lázní, kde jsem se s ním setkával v tamním kostele svatého Jana Křtitele), ale který se mi přes své vzpomínky na janskolázeňské sestry a působení kněze Jaroslava Tyrnera, velmi přiblížil. Je třeba říci, že spolupráce s otcem Janem byla velice radostná, třebaže proběhla již jen nedlouho před jeho smrtí.

Historie (dnes již bývalé) farnosti ve Svobodě nad Úpou, někdejším *Freiheitu*, vykresluje nelehké dějiny života v pohraničí, kde se po staletí potýkal – tu více, tu méně v míru – český živel s živlem německým a kde probíhal, možno říci, určitý „zápas o naději“. Zápas o naději, který je těžký právě pro ony dějinné zvraty v této oblasti. Sledujeme zápas postupně několika kněží, kteří se snažili o uchování a rozvinutí víry u svěřených farníků, či se snažili – tu více, tu méně úspěšně – přežít ve zvratech, které přinášelo mnohdy bouřlivé dvacáté století. Stejně tak sledujeme (zvláště v letech padesátých) mnohdy brutální snahu státní moci získat církve pod svou kontrolu a určovat její další činnost.

Tři kněží, působící ve Svobodě nad Úpou, představují různé přístupy při konfrontaci se silovým působením na církve. Ladislav Kubík, který se snažil uhájit co se dalo, ale zároveň se snažil zbytečně neprovokovat (tento typ kněží nazval historik Jan Kafka výmluvně „artisté“), Jaroslav Haněl, který se snažil nevyčínat a který se státní mocí nakonec vědomě spolupracoval, a posléze Jaroslav Tyrner, u kterého se určitá osobní svatost života a laskavost mísila evidentně s jistým druhem vědomého rebelantství.

V případě zmíněného posledního svobodského kněze, Jaroslava Tyrnera, jsem se zároveň pokusil poskytnout jakýsi podrobnější náčrt jeho života i před nástupem do Svobody nad Úpou, neboť se domnívám, že jde o osobnost, která sice byla poměrně nenápadná, rozhodně by však neměla být zapomenuta a časem by jistě byla hodna ještě samostatného podrobnějšího zpracování svých životních osudů. Vždyť určitá „skrytost“, která je rovněž určitou jeho charakteristikou, je také jedním z možných atributů svatosti. Neopomenutelný je také Tyrnerův příspěvek k uchování historických památek na území svěřených farností (a to nejen kostelů, ale rovněž celé řady soch, Božích muk a drobných dokladů zbožnosti někdejších místních obyvatel). Svou platnost i zde mají slova, vyřčená kdysi velmi daleko od Svobody nad Úpou, nebo Janských Lázní někdejším litoměřickým biskupem, ThDr. Josefem Kouklem:

„...každý kostel, který stojí v nějakém městě, nebo někde na vesnici, je takovým vykičňíkem, který prosí o Boží slitování.“⁸⁷

Pro mne samotného se téma historie svobodské farnosti stalo velkým obohacením vědění o oblasti, nedaleko které již od roku 2019 žiji a s níž jsem (velice rád) spojil svůj další život. Severovýchodní příhraničí doposud ukrývá řadu pozapomenutých historických událostí a lidských osudů, u nichž je velikou chybou a škodou, že postupně upadají v zapomnění. Pokud tato bakalářská práce pomůže alespoň kousek určité historické paměti znovu prosvětlit a zachovat, pak lze říci, že splňuje jeden ze svých vytyčených cílů.

⁸⁷ Zaznělo v homilii při svěcení hlavního oltáře v obnoveném kostele Narození Panny Marie v České Lípě v roce 1995 (audionahrávka z archivu farnosti).

Seznam použitých zdrojů

Tištěné

Biskupství královéhradecké: Katalog královéhradecké diecéze ke dni 1. 3. 1999

Biskupství královéhradecké: Schematismus duchovenstva diecése královéhradecké 1949

KORONTHÁLY, Vladimír: Almanach duchovenstva Arcidiecéze pražské ve 20. století a lexikon farností Arcidiecéze pražské 1948–2010. Díl II. – Almanach (M–Ž)

REIL, František a kol.: Svoboda nad Úpou: nahlédnutí do historie města pod zlatými Rýchorami, Město Svoboda nad Úpou v r. 2018. ISBN 978-80-270-4424-5

Monografie

KAFKA, Jan: V hodině velké zkoušky. Církevní politika státu v severovýchodních Čechách v letech 1948–1960, Červený Kostelec, Pavel Mervart 2017. ISBN 978-80-7465-260-8

RYBÁŘ, Jan, SJ: Kam jdeme? Uvedení do křesťanství. Fejetony., Ústí nad Orlicí, Grantis, s. r. o. 2012, ISBN 978-80-86619-37-8

Rukopisy

SOKA Trutnov, fond Farnost Svoboda nad Úpou: Historická farní kronika.

Archiv české provincie Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského, Šporkova 321/12, Praha–Malá Strana (fond nezpracován):

Rukopisná kronika sester z doby internace na Trutnovsku

Římskokatolická farnost Janské Lázně, uloženo v kostele sv. Jana Nepomuckého ve Svobodě nad Úpou:

Nový text – Svoboda n./Úpou (náčrt historie kostela ve Svobodě nad Úpou, zřejmě od P. Jaroslava Tyrnera)

Anonymní vzpomínka na pohřeb kněze Jaroslava Tyrnera (strojopis).

Články z periodik

HOFMANOVÁ, Antonie: Mrzne, nebo svítí sluníčko? IKD (Informace královéhradecké diecéze) 1/1996, přetisknuto ve Svobodském fóru č. 354, květen 1997

MALÝ, Václav: Jak jsem ho poznal (vzpomínka Václava Malého na Jaroslava Tyrnera). Svobodské fórum č. 361 ze dne 17. 7. 1997

TYRNEROVÁ, Donáta: Vzpomínky na Jarouška Tyrnera – bratra, separáty článků z periodika Svobodské fórum z let 1996–1997, uloženo v kostele sv. Jana Nepomuckého ve Svobodě nad Úpou.

Osobní svědectví

Dopis P. Jana Rybáře, SJ autorovi práce ze dne 22. 6. 2020.

Vzpomínka P. Václava Pospíšila ze dne 30. 4. 2021.

Internetové

KAFKA, Jan: Román Josefa Jelena Stín katedrály: Účtování normalizačního spisovatele s vlastní kněžskou minulostí. In: KAFKA, Jan: Teologicketexty.cz: *Časopis pro teoretické a praktické otázky teologie* [online] 2009 [citováno 2022-01-16]. Dostupné z <https://www.teologicketexty.cz/casopis/2009-4/Roman-Josefa-Jelena-Stin-katedraly.html>

Kněží z farnosti. *Římskokatolická farnost Červený Kostelec* [online]. [cit. 2022-01-16]. Dostupné z https://farnostck.blob.core.windows.net/cms/ContentItems/6_00006/knezi-z-farnosti.pdf

Zemřel P. František Xaver Šanc. Biskupství královéhradecké [online]. [cit. 2022-01-16]. Dostupné z <https://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/373-zemrel-p.-frantisek-xaver-sanc.html?page=94>

Zemřel kněz naší diecéze R. D. Václav Pospíšil, emeritní farář v Úpici. Biskupství královéhradecké [online]. [cit. 2022-03-13]. Dostupné z <https://www.bihk.cz/aktuality/zpravy/zemrel-knez-nasi-dieceze-r-d-vaclav-pospasil-emeritni-farar-v-upici-10193>

Emilie Slavomíra Měříčková. *Ústav paměti národa* [online]. [cit. 2022-01-05]. Dostupné z <https://www.pametnaroda.cz/cs/merickova-emilie-slavomira-20170717-0>

Rozhovor se s. Slavomírou Měříčkovou. *Sestry dominikánky* [online]. [cit. 2022-01-03]. Dostupné z <https://www.dominikanky.cz/rozhovor-se-s-slavomirou-merickovou-op/>

Michálek, Bernard, P. *Nekrolog OP* [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z <https://nekrolog.op.cz/search/?search=michálek>

Jan Rybář, SJ. *Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova* [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z <http://www.jesuit.cz/vzpominka.php?id=271>

Seznam zkratek

Ing. – inženýr

KNV – Krajský národní výbor

Mgr. – magistr

MNV – Místní národní výbor

Mons. – Monsignore

MSF – Misionáři svaté rodiny

OP – Ordo praedicatorum, řád bratří kazatelů, dominikáni

SokA – Státní okresní archiv

StB – Státní bezpečnost, tajná policie

OAV NF – Okresní akční výbor Národní fronty

OCT – okresní církevní tajemník

ONV – Okresní národní výbor

P. – pater, označení kněze

R. D. – reverendus dominus, důstojný pán, označení kněze

SJ – jezuité, Tovaryšstvo Ježíšovo

sv. – svatý

ThDr. – doktor teologie

Příloha I.

Dopis P. Jana Rybáře, SJ autorovi práce z 22. 6. 2020

Vážený bratře, já mám už díry v paměti, posílám, co si ještě pamatuji. Více toho ví P. Václav Pospíšil, 85, v Úpici na penzi, nebo paní Silná v Trutnově, hodně ale paní Patzeltová ve Svobodě, ale asi vám toho víc nepoví. Abbé Jan Rybář (89).

Janské Lázně: celou dobu – až do r. 1990 – byl v Marianu kněz (Bedřich Lehman) a 10 řeholnic, do r. 1987 Šedé sestry (Lomec), kdy v domě nebyl výtah, na pokojích kamna a ne voda!! Až se vše zavedlo, odešly a přišly Slovenky, DKL = Dcery Bož. Lásky – z Mendryky u Litomyšle, na komando od státu! Nechtěly tam, chtěly k nemocným, ne k rekreativům. Odešly 1990. Vedoucím byl důstojník StB Jar. Herman, též pro Sestry N. Svátosti v Albeřicích, nebyl zlý, ale musel každoročně do Prahy hlásit, co se děje v J. L. a v Alb. P. B. Lehman umřel 1985 (?), já nastoupil v lednu 1986.

P. Tyrner opravil v J. L. kostel, až prodal domek v Počernicích, koupil do J. L. zvony. Též zvon do Svobody. Ve statistikách vykazoval hodně lidí (návštěvnost), ale malé příjmy (!), komunistická OCT – círk. tajemnice Kosinová – zlá – se tomu smála, věděla, že on stejně vše dá na kostely – i dolary z USA – žil velice chudě (se svou sestrou). Po Mši se modlíval veřejně za to, aby u nás nezvítězilo bezbožectví (měl už za sebou vězení). Ve Svobodě byl Tyrner postrachem mladých maminek – neměly pokřtěné děti – byli to „pohánci“. Staral se při stavbě silnice do Pece o zbourané kříže, které později mohli bratři Klimešové postavit (byly ukryté u silnice pod hlínou). Klíč od fary byl pod rohožkou u dveří a tak mu zloději několikrát vykradli faru. Byl zbožný a horlivý, vlastníma rukama často betonoval, zedničil atd. ohledně kostelů, které měl na starosti. Po jeho smrti byly všechny vymalovány a měly novou krytinu ... Je pohřben ve Svobodě (pod nešťastným nápisem ...).

Abstrakt

ŠEBERA, M.: Historie farnosti Svoboda nad Úpou ve 20. století. České Budějovice 2022. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta. Katedra teologických věd. Vedoucí práce M. Weis.

Klíčová slova: církevní dějiny, dějiny 20. století, Římskokatolická farnost Svoboda nad Úpou, Jaroslav Haněl, Ladislav Kubík, Jaroslav Tyrner, komunistický útlak

Předkládaná bakalářská práce představuje dějiny římskokatolické farnosti ve Svobodě nad Úpou v královéhradecké diecézi v průběhu 20. století. Pro zasazení do širšího dějinného rámce je v práci nejprve ve zkratce vyličená historie duchovní správy před začátkem 20. století. Dějiny 20. století ve farnosti jsou popsány na základě informací z dochované farní kroniky (která ovšem nikdy nebyla příliš systematicky vedena), dále (po komunistickém převratu v roce 1948) na základě jiných archivních pramenů. Jde zejména o hlášení úřadu Okresního církevního tajemníka v Trutnově o náboženské situaci na okrese, jakož i další relevantní archiválie. Vzhledem ke skutečnosti, že v 50. letech 20. století byly na území farnosti internovány řeholní sestry několika kongregací, byly použity též některé informace z pražského archivu české provincie Kongregace milosrdných sester svatého Karla Boromejského. Ve druhé půli práce je vedle osudů farnosti věnován větší prostor také postavě historicky posledního faráře ve Svobodě nad Úpou, R. D. Jaroslavu Tyrnerovi. Šlo totiž nejen o historicky posledního místního sídelního kněze, ale také o kněze, který de facto žil a zemřel v pověsti svatosti. Domnívám se tedy, že jeho osobnost zasluhuje důstojného připomenutí. Ohledně života farnosti za Tyrnerova působení mi poskytl nedlouho před svou smrtí cenné svědectví pamětník, kněz jezuitského řádu, P. Jan Rybář, SJ. Kněze, kteří jsou v textu práce zmíněni, jsem se pokusil představit alespoň formou stručných biogramů v poznámkách pod čarou. Závěr práce pak ve stručnosti líčí osudy místní duchovní správy až do roku 2005, kdy byla farnost Svoboda nad Úpou z rozhodnutí královéhradeckého biskupství zrušena a jejím nástupcem se stala nově zřízená farnost v blízkých Janských Lázních.

Abstract

The history of parish Svoboda nad Úpou in 20th Century

Key words: church history, history of 20th Century, Roman-catholic parish Svoboda nad Úpou, Jaroslav Haněl, Ladislav Kubík, Jaroslav Tyrner, communist oppression

The presented bachelor thesis presents the history of the Roman Catholic parish in Svoboda nad Úpou in the Hradec Králové Diocese during the 20th century. In order to place it in a broader historical framework, the work first outlines the history of spiritual administration before the beginning of the 20th century. The history of the 20th century in the parish is described on the basis of information from the preserved parish chronicle (which, however, was never kept very systematically), and (after the communist coup in 1948) on the basis of other archival sources. In particular, it is a report of the office of the District Church Secretary in Trutnov about the religious situation in the district, as well as other relevant archives. Due to the fact that nuns of several congregations were interned in the parish in the 1950s, some information from the Prague archives of the Czech province of the Congregation of the Sisters of Mercy of St. Charles Borromeo was also used. In the second half of the work, in addition to the fate of the parish, more space is devoted to the figure of the historically last pastor in Svoboda nad Úpou, R.D. Jaroslav Tyrner. It was not only the last local residence priest in history, but also a priest who de facto lived and died in the reputation of holiness. So I think his personality deserves a dignified reminder. A witness, a Jesuit priest, Fr. Jan Rybář, SJ, gave me valuable testimony about the life of the parish during Tyrner's tenure shortly before his death. I tried to introduce the priests mentioned in the text of the thesis, at least in the form of brief biograms in footnotes. The conclusion of the thesis briefly describes the fate of the local clerical administration until 2005, when the parish of Svoboda nad Úpou was abolished by the decision of the Hradec Králové diocese and its successor became the newly established parish in nearby Janské Lázně.